

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

ทหารหรือองค์กรทางทหารเกิดขึ้นเนื่องจากการจัดตั้งของกลุ่มชน หรือชาติต่าง ๆ มีอาณาเขตที่แน่นอนต้องการเป็นอิสระตามลักษณะวิถีของมนุษย์ทุกหมู่เหล่าที่ไม่ต้องการอยู่ใต้อำนาจหรือถูกบีบบังคับจากชาติอื่น ดังนั้น ทหารจึงเป็นกำลังและอำนาจของประเทศในการที่จะป้องกันข้าศึกศัตรูที่เข้ามารุกรานชาติของตนให้หมดสิ้นไป

หน้าที่หลักของทหารก็คือทำการรบ เพื่อรักษาไว้ซึ่งความเป็นเอกราชและอิสรภาพของประเทศชาติ อันเป็นมรดกตกทอดมาแต่บรรพบุรุษของเรา ทั้งยังมีหน้าที่ป้องกันมิให้ศัตรูเข้ามาบุกรุกดินแดนอันเป็นที่รัก หวงแหนและเป็นที่อยู่อาศัยของเรา

ความเป็นเอกราชของชาตินั้น จะดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงถาวรเพียงใดขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของกำลังกองทัพ ดังนั้น กำลังพลทหารของกองทัพนั้นจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะชี้ว่ากองทัพมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่จะต้องมีการฝึกอบรมกำลังพลของกองทัพให้มีความรู้ ความสามารถ และมีสมรรถภาพทางร่างกายที่สามารถทำการรบได้ทันทั่วทุกสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้ทุกขณะ

ดังนั้น ทางกองทัพจึงต้องเกณฑ์คนมาเป็นทหาร เพื่อเป็นกำลังและอำนาจของประเทศในการที่จะป้องกันข้าศึกศัตรู ซึ่งวิธีการเกณฑ์ทหารนั้นไม่ว่าจะประเทศใด หรือสมัยใดก็ตามย่อมจะมีความยุ่งยากในการดำเนินการไปทำนองเดียวกันแทบทั้งสิ้นคือ (วิเชียร เขี่ยมสุพรรณ : 2529 : 4)

1. คัดเลือกบรรดาชายฉกรรจ์เข้ามาเป็นทหาร
2. วางระเบียบควบคุมการบังคับบัญชาให้สามารถใช้กำลังการรบได้ทันทั่วทั้ง
3. ฝึกและอบรมให้ชำนาญในการยุทธวิธี

ในเวลาปกติที่ทหารรับราชการอยู่ในกรมกองนั้น ทหารจะได้ทำการฝึกหัด
อบรมและสั่งสอนให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ในการใช้อาวุธและทำการรบเพื่อป้องกัน
ประเทศชาติได้เมื่อต้องการ แต่สมรรถภาพของทหารนั้น มิได้จำกัดอยู่ที่การมีความสามารถ
ในการรบเท่านั้นแต่จะต้องมีปัจจัยส่งเสริมสมรรถภาพมากกว่านั้น ทั้งในเรื่องความสมบูรณ์
แข็งแรงของร่างกาย ความมีระเบียบวินัย มีความอดทน มีไหวพริบที่ชาญฉลาด มีศีลธรรม
และมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนว่า หน้าที่ที่ทหารจะต้องปฏิบัติในระหว่างการรับ
ราชการอยู่นั้นมีอะไรบ้าง ซึ่งการมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ทางทหาร เป็นสิ่งสำคัญใน
การสร้างสมรรถภาพของกองทัพให้มีมากขึ้น

ดังนั้น ทางองค์กรจึงต้องมีการขัดเกลา ถ่ายทอดลักษณะความเป็นทหาร
ให้กับสมาชิกที่เข้าสู่องค์กร เพื่อยอมรับเอาค่านิยม กฎเกณฑ์ อุดมการณ์ของทางทหารเข้า
เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต รวมทั้งการฝึกฝนยุทธวิธีต่าง ๆ ทางทหารและการทำร่างกายให้
แข็งแรงอยู่เสมอ เพื่อเตรียมพร้อมรับกับสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นในกายภาคหน้าที่ก่อ
ให้เกิดปัญหาต่อประเทศที่เราอาศัยอยู่

ตามพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงกล่าว
ไว้ตอนหนึ่งว่า “แม้หวังตั้งสงบ จงเตรียมรบไว้พร้อมสรรพ” จึงเห็นได้ว่าถึงแม้ในยามปกติ
ที่ชาติบ้านเมืองจะมีได้ตกอยู่ในภาวะการถูกย่ำยีจากศัตรูใด ๆ ก็ตาม แต่ชาติก็ยังคงมีความ
จำเป็นที่จะต้องมีการก้ำกึ่งทหารเอาไว้ เพื่อให้พร้อมที่จะรับสถานการณ์ที่อาจจะเป็นภัยต่อ
ประเทศชาติได้ในทุกโอกาส เพราะฉะนั้น ในยามปกติชาติจึงจำเป็นต้องมีการคัดเลือก
พลเมืองที่เป็นชายฉกรรจ์มาเป็นทหาร เพื่อทำการฝึกอบรมและสั่งสอนให้มีความรู้ในเรื่อง
การใช้อาวุธและการปฏิบัติการรบ ในลักษณะหมุนเวียนกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ เพื่อเป็น
การเตรียมกำลังรบไว้เสียตั้งแต่ในยามปกตินั่นเอง ซึ่งถ้ากองทัพจะมีอาวุธยุทธโธปกรณ์ต่าง ๆ
สมบูรณ์ก็ตาม แต่ถ้าบุคคลในกองทัพขาดสมรรถภาพก็ย่อมทำให้กองทัพอ่อนแอลงด้วย
รวมทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ศัตรูที่มุ่งทำลายชาติ ทั้งภายในและภายนอกพระราชอาณาจักร
ฉวยโอกาสทำลายความมั่นคงของประเทศที่เราอาศัยอยู่ ก่อให้เกิดความไม่สงบ และความ
เสียหาย ทั้งด้านร่างกายและทรัพย์สินของคนในชาติขึ้นได้

การเกณฑ์คนเข้ารับราชการของไทยนั้น มีตั้งแต่อดีตกาลแล้วตั้งแต่สมัย
สุโขทัย โดยที่ชายทุกคนจะต้องเข้ารับราชการเป็นทหาร ในสมัยอยุธยาที่มีการตราพระราช
กำหนดแบ่งกิจการทหารกับพลเรือน แยกออกจากกันโดยที่กำหนดให้ชายอกรรจ์ อายุ 18 ปี
ขึ้นไป จะต้องขึ้นทะเบียนเป็นทหาร จนมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์การเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่
เกิดขึ้นในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้มีการจัดกรมกองทหารออกเป็น
หมวดหมู่ และมีการตราพระราชบัญญัติลักษณะการเกณฑ์ทหารขึ้น จากการขอพระ
ราชทานพระบรมราชานุญาตของกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช พระราชโอรส ซึ่งดำรงตำแหน่ง
ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ ซึ่งบังคับบัญชาทหารบกในขณะนั้น โดยเนื้อความในพระราช
บัญญัตินี้กล่าวให้บรรดาชายเมื่ออายุถึงอกรรจ์ต้องมาเข้าทะเบียนเป็นทหารรับราชการ
ประจำอยู่ 2 ปี เมื่อรับราชการครบ 2 ปี แล้วปลดออกเป็นกองหนุนชั้นที่ 1 พวกกองหนุน
ชั้นที่ 2 มีหน้าที่เข้าฝึกซ้อมปีละ 2 เดือน นอกจากนั้นปล่อยให้ทำมาหากินตามสบาย เมื่อ
อยู่ในกองหนุนชั้นที่ 1 ครบ 5 ปี แล้ว จะปลดออกเป็นกองหนุนชั้นที่ 2 พวกกองหนุนชั้นที่ 2 มี
หน้าที่เข้ามาฝึกซ้อมเพียงปีละ 15 วัน เมื่ออยู่ในกองหนุนชั้นที่ 2 ครบ 10 ปี แล้วให้ปลดพ้น
ราชการทหาร

หลังจากนั้นก็มีการแก้ไขปรับปรุงวิธีการเกณฑ์ทหารตลอดมาให้เหมาะสม
กับสถานการณ์และสภาพความเป็นจริงถึง 11 ครั้ง ครั้งสุดท้ายในปัจจุบันใช้พระราชบัญญัติ
การรับราชการทหารกองประจำการ พ.ศ. 2497 โดยวิธีการที่บุคคลจะถูกคัดเลือกเข้าเป็น
ทหารเกณฑ์นั้นคือ ผู้ที่ได้ลงบัญชีทหารกองเกินหรือคนทั่วไปเรียกว่า ขึ้นทะเบียนทหารไว้ที่
อำเภอแล้วเมื่ออายุ 18 ปี และเมื่ออายุ 21 ปีบริบูรณ์ ก็ถึงเวลาที่จะต้องไปเข้ารับการตรวจคัด
เลือกเข้าเป็นทหารเกณฑ์ ต่อไป ส่วนพวกที่ขอยกเว้นไม่ต้องเข้ารับการคัดเลือกเข้าเป็นทหาร
เกณฑ์ได้นั้น ได้แก่ พระภิกษุ ในกรณีที่จบเปรียญ 9 นักศึกษาวิชาทหาร (ร.ด.) และผู้ที่
ทำการผ่อนผันกับทางราชการแล้ว เป็นต้น

การคัดเลือกทหารเข้ารับราชการในกองประจำการนั้น เมื่อมีการคัดเลือก
บุคคลมีความสมบูรณ์แล้วก็จะให้บุคคลเหล่านั้นจับสลาก ผู้ที่จับได้สลากดำจะไม่ต้องเป็น
ทหาร ส่วนผู้ที่จับได้สลากแดงต้องเป็นทหารตามที่ระบุไว้ในสลากนั้น โดยในแต่ละปีจะมี

ทหารกองเกินที่ถูกคัดเลือกเข้ารับราชการเป็นทหารเกณฑ์ ถูกส่งตัวเข้าสังกัดหน่วยทหารปีละ 2 ผลัด โดยผลัดแรกเริ่มเข้าหน่วยภายในต้นเดือนพฤษภาคม และผลัดที่ 2 จะเริ่มเข้าหน่วยทหารภายในต้นเดือนพฤศจิกายน โดยบุคคลที่ถูกคัดเลือกเข้ามาจะรับราชการเป็นทหารเกณฑ์รวมเวลา 2 ปีเต็ม ยกเว้นผู้มีวุฒิการศึกษาเทียบเท่าอนุปริญญาหรือผู้ที่สมัครเข้ามาเป็นทหารเองตามคุณสมบัติต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนด จึงจะได้รับการลดหย่อนเวลาในการรับราชการในกองประจำการแตกต่างกันไป

หลักสูตรการฝึกแก่ทหารเกณฑ์นั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อจะฝึกและอบรมพลทหารใหม่ที่ยังไม่เคยรับราชการทหารมาก่อน ได้มีความรู้ในวิชาการทหารเบื้องต้น ที่พลทหารสำหรับทุกเหล่าของกองทัพบกควรจะต้องทราบเหมือนกันทั้งหมดเพื่อ

1. ปรับสภาพจิตใจและทางร่างกายจากการดำเนินชีวิตแบบพลเรือนมาเป็นการดำเนินชีวิตแบบทหารในกรณีต่อไปนี้

ก) เพื่อให้ทราบถึงคุณลักษณะ และท่าทางของทหารที่จะนำไปปรับปรุงตนเองให้มีความคุ้นเคยกับชีวิตทหาร กับให้เรียนรู้ถึงวิธีการปฏิบัติตนเพื่อการอยู่และการปฏิบัติงานร่วมกันภายในวงทหาร

ข) เพื่อให้ทราบถึงแบบธรรมเนียมของทหาร ที่จำเป็นต้องนำไปใช้ประพฤติปฏิบัติตนตลอดเวลาที่รับราชการอยู่กองประจำการ และในขณะที่เป็นทหารกองหนุน

ค) เพื่อปลูกฝังจิตใจให้มีคุณธรรมที่ดีงามและมีอุดมการณ์แห่งความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ง) เพื่อปลูกฝังให้มีกิริยามารยาทที่ดีงาม เป็นผู้มีวินัยและซื่อสัตย์สุจริต เป็นผู้ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ การเมือง การทหาร และสังคม และให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ เพื่อให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาจากประชาชน ตลอดจนทำให้เป็นผู้นำท้องถิ่นได้ เมื่อปลดออกจากประจำการไปแล้ว

๑) เพื่อเสริมสร้างให้มีความสมบูรณ์แข็งแรงทางร่างกายจนสามารถอดทนต่อการปฏิบัติงานได้อย่างตรากตรำและทรหดอดทน และปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ สำหรับทหารได้ทุกกรณี

2. ฝึกฝนให้มีความรู้ในวิชาการทหารเบื้องต้นที่จำเป็นต่อทราบในวิชาการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

ก) วิชาทหารทั่วไป ให้มีความรู้ในเรื่องการติดต่อสื่อสารการอ่านแผนที่ และการใช้เข็มทิศ การปฐมพยาบาลและสุรอนามัย การข่าวเบื้องต้น การระเบิดทำลาย หุ่นระเบิดและกับระเบิด เป็นต้น

ข) วิชาการใช้อาวุธ ให้มีความรู้ในเรื่องอาวุธประจำกายอาวุธระเบิดชั่วคราว และการใช้ดาบปลายปืน

ค) วิชายุทธวิธี ให้มีความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติการรบเป็นบุคคล และเป็นหน่วยขนาดเล็ก

ดังที่ได้กล่าวในข้างต้นแล้วนั้นว่ากำลังพลของทหารเกณฑ์เป็นสิ่งสำคัญในการชีวิตประสิทธิภาพของกองทัพ ดังนั้น ทางองค์การทหารจึงให้ความสำคัญกับการเรียนรู้วัฒนธรรมลักษณะความเป็นทหารแก่บุคคลเหล่านี้ด้วยการ อบรม ขัดเกลา ฝึกฝน เพื่อให้บุคคลที่เข้ารับราชการเป็นทหารรับเอาอุดมการณ์ แบบแผน กฎเกณฑ์ ธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยมต่าง ๆ ของทหารซึมซับเข้าไปในจิตใจและบุคลิกภาพ โดยวิธีการขัดเกลาผ่านขั้นตอนต่าง ๆ จนสามารถกลายเป็นทหารกองประจำการที่สมบูรณ์ได้ สาเหตุที่จะต้องมีการขัดเกลามากมาย เนื่องจากการใช้ชีวิตในราชการทหารต้องอาศัยการปลุกฝังความรัก ความเสียสละต่อชาติบ้านเมือง รวมทั้งต้องมีความยึดมั่นผูกพันต่อองค์การทหารอย่างสูงสุด เพื่อที่จะสามารถทำหน้าที่ต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมายมาด้วยความเต็มใจ เพราะถ้าถ้ามอบหมายงานหรือใช้กฎเกณฑ์ และการลงโทษเพียงอย่างเดียวในการควบคุมทหารเหล่านั้น ทหารกระทำอาจเป็นเพียงทำหน้าที่กัลยาณมิตรและการลงโทษ แต่ประสิทธิภาพที่มีจะไม่เท่ากับการทำหน้าที่ไปพร้อมกับความจริงใจ เต็มใจและเสียสละต่อชาติบ้านเมืองที่ฝังอยู่ในจิตสำนึก การปลุกฝัง ความคิดและบุคลิกภาพของความเป็นทหารต่าง ๆ เข้าไป

เพื่อให้แต่ละคนซึมซับเข้าไปในจิตว่าตนเป็นทหารสวมเครื่องแบบทหาร มีหน้าที่ทางทหาร พร้อมทั้งจะทำงานป้องกันแผ่นดินของชาติด้วยความเต็มใจอย่างสูงสุด

ในกระบวนการขัดเกลาแก่ทหารเกณฑ์นี้ การนำบุคคลพลเรือนเข้ามาเป็นทหารกองประจำการนั้น ผ่านกระบวนการฝึกอบรม เพื่อที่จะได้เป็นทหารกองประจำการอย่างสมบูรณ์ได้ ต้องมีการปลูกฝัง ความคิด คุณธรรมและประเพณีทางทหาร พร้อมทั้งการสร้างบุคลิกภาพของทหารที่ต้องมีระเบียบวินัย ความเข้มแข็งและที่สำคัญที่สุดคือสร้างจิตสำนึกของความเป็นทหารเข้าไปในจิตใจ เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่ได้เข้ามาเป็นทหารด้วยความสมัครใจ แต่เข้ามาตามพระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหารที่กฎหมายระบุไว้ การออกจากราชการจึงไม่สามารถกระทำได้ในระหว่างรับราชการเป็นทหารกองประจำการ

ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้จะจัดทำการศึกษาการเรียนรู้วัฒนธรรมของทหารเกณฑ์ จากการขัดเกลาของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการฝึกฝน อบรม ขัดเกลาแก่บุคคลต่าง ๆ ที่มาจากหลาย ๆ พื้นที่ในประเทศไทยต่างการอบรมเลี้ยงดูการและศึกษา รวมทั้งพื้นฐานทางครอบครัวที่ต่างกันให้มาอยู่ในที่ที่เดียวกันนั้นมีวิธีการอย่างไรให้ได้ประสิทธิภาพมากที่สุด และมีปัญหาอะไรที่เกิดขึ้นในกระบวนการขัดเกลาบ้าง รวมทั้งแนวโน้มของการเรียนรู้วัฒนธรรมในอนาคต เพื่ออาจจะสามารถนำผลของการศึกษาที่ได้ไปปรับปรุงหลักสูตร และรูปแบบการฝึกอบรมแก่ทหารเกณฑ์ต่อไปในภายภาคหน้า

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการเรียนรู้วัฒนธรรมของทหารเกณฑ์
2. เพื่อศึกษาปัญหาในการเรียนรู้วัฒนธรรมของทหารเกณฑ์
3. เพื่อศึกษาแนวโน้มการเรียนรู้วัฒนธรรมของทหารเกณฑ์

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาการเรียนรู้วัฒนธรรมของทหารเกณฑ์นี้ผู้วิจัยได้เลือกทำการศึกษาที่กองพันทหารราบที่ 2 กรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์ฯ ซึ่งตั้งอยู่บนแจ้งวัฒนะ กรุงเทพมหานคร โดยได้ทำการศึกษาวิจัยด้วยสังเกตแบบมีส่วนร่วม และสัมภาษณ์บุคคลไม่ว่าจะเป็นผู้ฝึกทหารใหม่ ครูฝึกทหารใหม่ ทหารเกณฑ์ หรือผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับกระบวนการจัดเกล้าของทหารเกณฑ์

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทำความเข้าใจถึงการเรียนรู้วัฒนธรรมของทหารเกณฑ์
2. เพื่อทำความเข้าใจถึงปัญหาในการเรียนรู้วัฒนธรรมของทหารเกณฑ์
3. เพื่อทราบถึงแนวโน้มของการเรียนรู้วัฒนธรรมของทหารเกณฑ์
4. ผลการศึกษาอาจนำไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรและรูปแบบการฝึกของทหารเกณฑ์ในโอกาสไปได้

1.5 กรอบแนวคิดและทฤษฎี

กรอบแนวคิดการเรียนรู้วัฒนธรรม (งามพิศ สัตย์สงวน, 2538 : 70)

การเรียนรู้วัฒนธรรมนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับมนุษย์เพราะความสามารถในการเรียนรู้ เป็นกระบวนการอยู่รอดในสังคมของมนุษย์

เนื่องจากสมองระบบประสาทของมนุษย์ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนอื่น ๆ เพื่อการเรียนรู้และเพื่อปรับตัวให้เข้ากับกฎข้อบังคับของระบบ

วัฒนธรรมที่เฉพาะ นอกจากนั้น บัจเจกรณแต่ละคนจะนำลักษณะกรรมพันธุ์ ที่เฉพาะของตน เข้าสู่กระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้วย การกลายเป็นคน ๆ หนึ่งจึงเป็นผลของการกระทำที่ซับซ้อนระหว่างศักยภาพที่จะเรียนรู้ของมนุษย์ ประเพณีการเลี้ยงดูในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป การถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ และแบบแผนทางวัฒนธรรมต่าง ๆ

ฮาลโลว์ (Harlow) (งามทิศ สัตย์สงวน, 2538 : 71) พูดถึงการวิจัยและการทดลองที่ทำกับสัตว์ประเภทลิงที่สรุปว่าลูกลิงที่ถูกเลี้ยงออกจากความสัมพันธ์ของแม่จะไม่เติบโตในหนทางเดียวกับลิงตัวอื่น ๆ พวกมันจะไม่ค่อยเล่น ไม่กระตือรือร้น ค่อนข้างดุร้าย และไม่คล่องในพฤติกรรมทางเพศ ลิงตัวผู้ที่ถูกเลี้ยงดูโดยลิงที่ไม่ใช่แม่ของมัน เมื่อโตขึ้นจะสนใจลิงตัวเมียแต่เพียงเล็กน้อย ลิงตัวเมียที่ถูกเลี้ยงดูโดยลิงตัวอื่น ๆ จะสนใจลูกของตัวเองเพียงเล็กน้อยเช่นกัน

มนุษย์ทุกคนต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ของการเจริญเติบโตที่เหมือน ๆ กัน แต่แต่ละขั้นตอนมีการเพิ่มความสามารถที่จะเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม ในแต่ละขั้นตอนศักยภาพทางกายภาพ ทางจิตใจและความคิดจะพัฒนาขึ้น ดังเช่นทารกจะเพิ่มความสามารถที่จะประสานการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ จากการเป็นทารกที่เคลื่อนไหวไม่ได้ ยากแม้แต่จะเคลื่อนไหวสายตาและการเคลื่อนไหวแขนขา จนสามารถยกหัวขึ้นได้ ไร้สายตาดีขึ้น และต่อมาเดินได้เอง ทางด้านสติปัญญาทารกเพิ่มความสามารถที่จะแยกแยะจัดประเภทมนุษย์และสิ่งของต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมของเขา

ทางด้านจิตใจ ทารกเริ่มพัฒนาความรู้สึกตระหนักถึงตนเองและคนอื่น ๆ เมื่อทารกเติบโตขึ้น พวกเขาเรียนรู้ที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงความต้องการของตนเพื่อประสบความสำเร็จในสิ่งแวดล้อมของตน โดยสามารถเรียนรู้เพิ่มขึ้นว่าพฤติกรรมใดจะนำรางวัลมาให้และกิจกรรมอันไหนจะถูกลงโทษหรือได้รับการตอบสนองไม่ดีจากคนอื่น ๆ

ในการศึกษาเรื่องการเรียนรู้วัฒนธรรมนั้น นักมานุษยวิทยาจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญต่าง ๆ เช่น ขั้นตอนต่าง ๆ ของชีวิตมนุษย์ สถานภาพและบทบาททางสังคม สถานการณ์ทางสังคมและการจำแนกความแตกต่างทางสังคมด้วย เมื่อสถานภาพแต่ละอย่างเปลี่ยนแปลงไป บทบาทต่าง ๆ รวมทั้งประเภทต่าง ๆ ของการถ่ายทอดวัฒนธรรมจะ

แตกต่างกันไปด้วย นักมานุษยวิทยามักเน้นศึกษาการขัดเกลาทางสังคมในวัยแรก ๆ ของชีวิตมากกว่าการขัดเกลาช่วงหลังของชีวิต แต่ในปัจจุบันการขัดเกลาในช่วงวัยผู้ใหญ่และวัยรุ่นได้รับความสนใจมากขึ้น นอกจากขั้นตอนของชีวิต สถานภาพและบทบาทแล้ว นักมานุษยวิทยาจะต้องให้ความสนใจกับสถานภาพทางสังคมด้วย ทั้งนี้ เพราะว่าคนแต่ละคนในสังคมหนึ่ง ๆ ไม่ได้อยู่ในสถานการณ์ทางสังคมอย่างเดียวกัน นอกจากนี้ การจำแนกความแตกต่างทางสังคมและการจัดช่วงชั้นทางสังคม จะมีอิทธิพลหรือผลกระทบต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอย่างมากด้วย เพราะว่าอะไร ๆ ที่ปัจเจกชนเรียนรู้ขึ้นขึ้นอยู่กับการเป็นสมาชิกของสังคมและกลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ

กรอบแนวคิดการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

Child (1997 : 120) กล่าวว่า “คือกระบวนการทั้งหมดที่บุคคลที่เกิดมาพร้อมกับศักยภาพที่แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้รับการชักนำให้พัฒนาเฉพาะพฤติกรรมที่จะเป็นนิสัยและเป็นที่ยอมรับได้ตามมาตรฐานของกลุ่มตน”

Marvin E. Olsen (1968 : 120) กล่าวว่า “คือ กระบวนการการรวมกระบวนการหนึ่ง ซึ่งเป็นแหล่งที่ปัจเจกบุคคลได้อาศัยพัฒนาบุคลิกภาพของตนและเป็นแหล่งที่เขาอาศัยเรียนหรือฝึกฝนการเป็นสมาชิกของสังคม (Social actor) กระบวนการการรวมนี้หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ ค่านิยม บรรทัดฐาน ความเชื่อ อาชีพ และเทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นต้น กล่าวโดยสรุปก็คือ กระบวนการการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) และกระบวนการก่อรูปบุคลิกภาพ (Personality Formation) ”

รองศาสตราจารย์ สุพัตรา สุภาพ (2541 : 48) “การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ ได้เรียนรู้คุณค่ากฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนของกลุ่มหนึ่ง ๆ กำหนดหรือวางไว้เพื่อเป็นแบบแผนของการปฏิบัติต่อกัน”

Broom และ Selznick (1971 : 60) กล่าวว่า “การขัดเกลาทางสังคม กฎเกณฑ์ ระเบียบ แบบแผน ที่มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ วางไว้ เพื่อให้ความสัมพันธ์และการอยู่

ร่วมกันสามารถดำเนินต่อไปด้วยกัน ฉะนั้นการขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิต ระเบียบบรรทัดฐานที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต"

การขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการทางสังคมกับจิตวิทยา ทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่ต้องการ บุคคลจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของสังคมสามารถอยู่ร่วมและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น ดังนั้น สรุปแล้วการขัดเกลาทางสังคมจึงมีความหมาย 2 นัยด้วยกันคือ (จำนงค์ อติวัฒนธรรมิทธิ์ และคณะ, 2540 : 43)

1. การขัดเกลาทางสังคมหมายถึง การถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยเหตุที่มนุษย์ไม่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ มาแต่กำเนิด เช่น ภาษา มารยาททางสังคม หรือ ระเบียบประเพณีต่าง ๆ การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมทำให้มนุษย์ได้เรียนรู้วัฒนธรรมดังกล่าว และสามารถปฏิบัติตัวให้เข้ากับสังคมได้ถูกต้อง เช่น ได้รับการอบรมในการสื่อสารใช้ภาษาคำพูดท่าทางที่แสดงต่อกันอย่างถูกต้อง การเรียนรู้มารยาทในการรับประทานอาหารได้ถูกต้อง

2. การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การพัฒนาบุคลิกภาพ สังคมแต่ละแห่งมีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน มนุษย์ในสังคมจึงมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน กระบวนการขัดเกลาทางสังคมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพมากกว่าสภาพธรรมชาติยกตัวอย่างเช่น บุคคลที่มีลักษณะหน้าตาคล้ายกัน แต่การแสดงออกไม่เหมือนกันทุกคน คนที่มาจากครอบครัวที่มีผู้เอาใจใส่อบรมสั่งสอนอยู่เสมอจะมีกิริยามารยาทเรียบร้อย และพูดจาไพเราะกว่าบุคคลที่ถูกปล่อยละเลยไม่มีใครเอาใจใส่ดูแล เป็นต้น ดังนั้นการขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเข้าสังคม เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลไปตามความคาดหวังที่สังคมนั้น ๆ ต้องการ

วิธีการขัดเกลาทางสังคม

วิธีการขัดเกลาทางสังคมแบ่งได้คือ (สุพัตรา สุภาพ.2541 : 51)

1. การขัดเกลาโดยตรง

2. การขัดเกลาโดยอ้อม

1. การขัดเกลาโดยตรง เป็นการขัดเกลาที่ต้องการให้บุคคลปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนที่กลุ่มสังคมนั้นกำหนดไว้ เป็นการบอกคำสั่งใดควรหรือไม่ควรกระทำ อะไรผิด อะไรถูก ฯลฯ ซึ่งนับว่ามีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพมาก เป็นวิธีการทางและแนะแนวทางในการปฏิบัติต่อบุคคลอย่างจริงจังและเจตนา เพื่อให้บุคคลสามารถวางตัวได้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์หนึ่ง ๆ

การขัดเกลาโดยตรง จะพบเห็นเสมอในหมู่ครอบครัว โรงเรียน วัด เป็นต้น เช่น ถ้าครอบครัวจะอบรมลูกในรูปของการบอกเล่า สั่งสอน ชมเชย ตู้อวด เป็นต้น

2. การขัดเกลาโดยอ้อม เป็นการอบรมที่ไม่ได้บอกกันโดยตรง บุคคลได้รับประสบการณ์หรือประโยชน์จากการสังเกต หรือเรียนรู้การกระทำของผู้อื่น เช่น เด็กเห็นพ่อแม่พูดคำหยาบก็จะพูดตาม หรือบุคคลเรียนรู้การปฏิบัติตนในอาชีพใหม่ก็จะสังเกต และเลียนแบบการกระทำจากบุคคลที่อยู่ในอาชีพนั้นมาก่อน

นอกจากเราจะได้รับการขัดเกลาในวัยเด็กแล้ว ในวัยผู้ใหญ่ก็มีความจำเป็นที่จะต้องขัดเกลาทางสังคม แม้จะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มาแล้วก็ตาม ทั้งนี้ เนื่องจากบางโอกาสต้องประสบกับสถานการณ์ใหม่ ๆ ในสังคม เช่น เป็นข้าราชการใหม่ย้ายจากลักษณะงานอย่างหนึ่งไปอีกลักษณะหนึ่ง หรือ เช่น การถูกเกณฑ์ทหาร เป็นต้น ก็จำเป็นต้องเข้ารับการอบรมหรือปฐมนิเทศน์ เพื่อให้รู้ลักษณะและระเบียบแบบแผนของสังคมนั้น ๆ เพื่อจะได้อยู่ร่วมกับสังคมใหม่ได้ โดยมีจุดมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคมคือ (Ibid อ้างถึงใน สุพัตรา สุภาพ, 2541 : 25)

1. การปลูกฝังระเบียบวินัย เพื่อให้สมาชิกมีแบบของความประพฤติตามที่กลุ่มกำหนดหรืออนุญาต เพื่อความเป็นระเบียบของสังคม เช่น วิธีรับประทานอาหาร การเข้าแถวในที่สาธารณะ

2. ปลูกฝังความมุ่งหวัง โดยความมุ่งหวังเป็นสิ่งจูงใจให้บุคคลทำตาม

ระเบียบวินัยต่าง ๆ โดยเฉพาะความมุ่งหวังในสิ่งที่สังคมยกย่อง เช่น เป็นแพทย์ วิศวกร เป็นกำลังใจให้บุคคลยอมบังคับตัวเองให้ปฏิบัติตามระเบียบแม้จะชอบหรือไม่ก็ตาม เพื่อให้ได้มาซึ่งความมุ่งหวังที่ตั้งไว้

3. สอนให้รู้จักบทบาทและทัศนคติต่าง ๆ บุคคลจะสามารถอยู่กับสังคมด้วยดีได้ถ้ารู้จักแสดงบทบาทของตนอย่างเหมาะสมในการติดต่อกับผู้อื่นตามกาลเทศะ และโอกาสต่าง ๆ เช่นเดียวกับบทบาทของทหารกับตำรวจก็ต่างกัน หรือบทบาทที่ต่างกันของแพทย์กับคนใช้ต่างก็มีลักษณะเฉพาะของแต่ละคนออกไป

4. สอนให้เกิดความชำนาญหรือทักษะ ที่จะร่วมใช้กิจกรรมกับผู้อื่นในสังคม ซึ่งความชำนาญนี้ ถ้าเป็นสังคมดั้งเดิม หรือความเป็นอยู่แบบง่าย ๆ จะเรียนรู้ด้วยการลอกเลียนแบบสิ่งที่เห็นอยู่เป็นประจำในชีวิตประจำวัน แต่ในสังคมเจริญก้าวหน้า จะเรียนรู้ความชำนาญหรือทักษะเกี่ยวกับเพื่อนร่วมสังคม เช่น ด้านมนุษยสัมพันธ์ที่ช่วยให้การปฏิบัติต่อผู้อื่นเป็นไปโดยราบรื่นได้ประโยชน์ ตามความมุ่งหมาย หรือความรู้ด้านแพทย์ วิศวกร อาชีพต่าง ๆ ในสังคมเพื่อนำความชำนาญด้านนั้น ๆ มาใช้ในการดำรงอยู่และประกอบกิจการงานในสังคมต่อไป

Tallman และคณะ (1983 : 24) กล่าวคือเนื้อหาของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยทั่วไป คือการหาความรู้และประสบการณ์ที่เป็นความชำนาญเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปภายในวงขอบเขตดังนี้

1. ชนิดของสถานภาพ บทบาท ตำแหน่งทางสังคม และบุคลิกลักษณะทางสังคมที่ผู้อยู่ในสถานะนั้น หรือกำลังจะเข้าสู่สถานะนั้นเรียนรู้ภายในบริบททางสังคมที่เกี่ยวข้อง

2. พฤติกรรม การแสดงออกและลักษณะนิสัยของความเชื่อของกลุ่มแต่ละกลุ่ม มีลักษณะเฉพาะและจะถ่ายทอดกันอยู่ในสังคมแต่ละกลุ่มนั้น ๆ

3. พฤติกรรม การแสดงออกและลักษณะนิสัยความเชื่อถือมีรากฐานมาจากสังคมนั้น ๆ ซึ่งให้เกิดลักษณะแตกต่างจากสังคมอื่น

4. การกระทำโต้ตอบกันในทางสังคม หรือการกระทำตอบกลับตามความคาดหมาย (Expect reaction) ที่ผู้อื่นกระทำต่อนั้นเป็นไปตามแบบแผนที่กำหนด

5. มีระเบียบแบบแผนการทางสังคม เช่น บรรทัดฐาน ความยึดมั่นผูกพัน ความซื่อสัตย์ ระบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันภายในสังคมนั้น ๆ

การที่จะซึมเนื้อหาดังกล่าว บุคคลจะต้องเรียนรู้พื้นฐานและเพิ่มพูนความรู้สึกของความเป็นตัวเอง และเรียนรู้ลักษณะของบุคคลอื่นพร้อมไปด้วย โดยบุคคลลักษณะของบุคคลเกิดขึ้นจากความรู้สึกของตนเองและความรู้สึกทางสังคม กระบวนการขัดเกลาทางสังคมบางอย่างใช้วิธีการเรียนรู้โดยตรงเพื่อรับเอาค่านิยม การประพฤติปฏิบัติความเชื่อ ความคิดต่าง ๆ เพื่อเข้าไปสู่สังคมนั้น ๆ (Tallman, 1983 : 24)

ในการขัดเกลาบุคคลในวัยผู้ใหญ่ให้มีบุคลิกภาพ และวิถีชีวิตเป็นไปในลักษณะที่ต่างไปจากสิ่งที่เคยรู้ได้เคยปฏิบัติเป็นประจำและเป็นไปอย่างรวดเร็ว ลักษณะเช่นนี้เรียกว่าประสบการณ์เดิมของพลเรือนจะนำไปใช้กับทหารเกณฑ์ไม่ได้และเราจะต้องเรียนรู้ลักษณะใหม่ ๆ ซึ่งต่างไปจากเดิม เช่น ทักษะการใช้อาวุธ การรบ นอกจากนี้ค่านิยมใหม่ ๆ ที่พวกเราจะได้รับก็จะเข้ามาแทนที่ค่านิยมเดิม เช่น การฆ่าคนถือเป็นเรื่องธรรมดาถ้าอยู่ในหน้าที่ของทหารแต่เป็นข้อห้ามถ้าอยู่ในสถานภาพพลเรือน

ดังนั้น การขัดเกลาทางสังคมก็คือ กลไกในการควบคุมทางสังคม โดยทำให้สมาชิกถูกชักนำให้ปฏิบัติตามวิถีทางของบรรทัดฐาน และค่านิยมของกลุ่มที่ตนอาศัยอยู่ ทำให้ตนเข้าใจในโครงสร้างสังคม ตำแหน่งและบทบาทของตนภายในโครงสร้างดังกล่าว โดยผ่านทางกระบวนการขัดเกลาทางสังคม กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจึงเกี่ยวข้องกับวิถีทางที่เราก่อรูป ชำรง และเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า เอกลักษณะ (Identity) นักจิตวิทยาสังคมแนวสังคมวิทยาของการขัดเกลาทางสังคมในฐานะเป็นกระบวนการหลักที่เชื่อมโยงบุคคลเข้ากับกลุ่มของเขาและถ้าขาดการเชื่อมโยงสองสิ่งนี้แล้วเราก็ไม่อาจจะทำความเข้าใจบุคคลหรือกลุ่มได้อย่างสมบูรณ์

ดังที่ Mcneil (1962 : 244) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการถ่ายทอดความเป็นทหาร เป็นรูปแบบหนึ่งของการขัดเกลาทางสังคมที่บุคคลผู้เข้าสู่ความเป็นสมาชิกของ

องค์การทหารจะต้องเรียนรู้ และพัฒนาบุคลิกภาพไปสู่ความเป็นทหาร ตลอดจนการมีปฏิสังสรรค์ต่อองค์การทหารและสมาชิกอื่นในองค์การอย่างราบรื่นโดยอาศัยตัววัดเกลาเป็นตัวกระทำ ซึ่งได้แก่หน่วยทหารหรือโรงเรียนทหารที่นับได้ว่าประสบความสำเร็จในการถ่ายทอดค่านิยม ทศนคติ การรุดใจลักษณะนิสัย พฤติกรรมและผลประโยชน์ตอบแทนโดยการใช้เครื่องแบบกฎระเบียบการลงโทษอย่างเข้มงวด การควบคุมผู้เข้ารับการฝึก แยกกดดันจากกลุ่มเพื่อให้ถือปฏิบัติตามการเปลี่ยนนิสัยเดิมจากความเป็นพลเรือนที่มีค่านิยม นิสัย พฤติกรรม และทศนคติที่ต่างกันให้มุ่งมารวมอยู่ที่เดียว

นอกจากนี้ Cuff และ Payne (ตุลิต นั้ณน, 2539 : 26) ได้กล่าวว่า “องค์ประกอบของการถ่ายทอดลักษณะความเป็นทหาร ประกอบด้วย องค์ความรู้ทางทหาร ประสบการณ์ทางทหาร คุณธรรมทหาร ระเบียบประเพณี แบบธรรมเนียม โดยใช้ภาษาที่เป็นศัพท์เฉพาะทางทหาร ส่วนมากเป็นสื่อสำหรับถ่ายทอดเพราะการสื่อความหมายจำเป็นต้องสื่อในช่องที่ตรงกัน สามารถแลกเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดกันได้

กรอบแนวคิดความเป็นตน

ความเป็นตน (Self) เกิดจากการขัดเกลาทางสังคม เป็นการที่บุคคลยอมรับเอาคุณค่าของกลุ่มซึ่งเป็นผลจากการมีปฏิกริยาสัมพันธ์กับผู้อื่น และมีความปรับความต้องการและการกระทำของตนให้เข้ากับกลุ่มตามสิทธิและหน้าที่ที่สังคมกำหนดหรือยอมรับ (Broom and Selznick, 1977 : 84)

Wolman (1973 : 342) กล่าวว่า “การมองตนเองเป็นการประเมินผลที่บุคคลมีต่อตนเอง”

Kendler (1963 : 459-461) เห็นว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวตนเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้กล่าวคือ ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองอาจเปลี่ยนแปลงไปตามประสบการณ์ของบุคคลและอาจเปลี่ยนแปลงไปได้โดยไม่จำกัดอายุถ้าบุคคลมีอายุ ความรู้ ประสบการณ์เพิ่มขึ้น ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองจะเปลี่ยนแปลง

แนวคิดของ George Herbert Mead

George Herbert Mead (1962 : 228) กล่าวว่า “ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเกิดจากการติดต่อสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งจะทำให้บุคคลได้ทราบว่าบุคคลอื่นปฏิบัติต่อตนอย่างไร และตัวเขาจะต้องทำตัวอย่างไรเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ดังนั้นพฤติกรรมของบุคคลจึงพยายามกระทำในสิ่งที่สังคมคาดหวัง เพื่อทำให้บุคคลอื่นยอมรับตนเมื่อบุคคลต้องการให้คนอื่น ๆ ยอมรับตนเราจะพยายาม (Identification) พฤติกรรมหรือความคิดจากบุคคลที่ใกล้ชิดและมีอิทธิพลต่อตัวเขา (Significant other) ทั้งนี้ เพื่อให้มีบทบาทไปตามที่สังคมคาดหวังในบทบาทของคนนั้นหรืออาชีพนั้น ๆ ด้วย (Role taking) สิ่งเหล่านี้เป็นกลไกอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดตน (Self) ”

แนวความคิดของ George Herbert Mead ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิทยาสังคมชาวอเมริกัน Mead ได้กล่าวถึง Self ของมนุษย์โดยกล่าวว่า “ตน (Self) ได้รับการก่อรูปโดยผ่านทางการใช้ नियมของผู้อื่น ที่มีต่อตนเองในฐานะที่เป็นวัตถุสิ่งหนึ่งก็คือ “การสวมบทบาท” (Role Taking) ซึ่งเกี่ยวข้องกันกับกระบวนการสื่อสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งคำพูดจากการ “สวมบทบาทคนอื่น” เท่านั้นที่ทำให้มนุษย์สามารถมองเห็นตนเองในฐานะที่เป็น “วัตถุ” สิ่งหนึ่งจุดยืนของคนอื่นจะเป็นรากฐานในการที่จะไปจากตนเองและสามารถมองเห็นตนเองได้ ภาษาก็มีความสำคัญต่อกระบวนการของ self เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็น “สัญลักษณ์นัยสำคัญ” (Signification Symbol) คือเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายรวม เด็กได้รับรู้ความหมายและ नियมของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเขา โดยการเรียนรู้สัญลักษณ์ของกลุ่ม เขาได้รับเอา नियมของสิ่งต่าง ๆ ของกลุ่ม ซึ่งรวมทั้ง नियมพฤติกรรมของตนเองด้วย

Mead แบ่งตัวตนออกเป็น 2 ส่วน “I” คือ เป็นส่วนที่เป็นความต้องการของตนริเริ่ม และสร้างสรรค์การกระทำต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เป็นการทำตามต้องการของผู้อื่น หรือของสังคม ส่วนที่ 2 คือ “Me” เป็นส่วนที่เป็นการยอมทำตามความต้องการของสังคม ประเพณีและกำหนดกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ โดยการกระทำของ “Me” ไม่กล้าขัดท้านคติความคิดเห็นของผู้อื่น (Kingsley Devis, 1969 : 212)

โดยทฤษฎีของ Mead อาจสรุปได้ว่า มนุษย์โดยทั่วไปจะไม่มีความเป็นตัวตน จนกระทั่งสังคมสร้างความเป็นตัวตนให้ โดยผ่านทางพ่อแม่ และกลุ่มเพื่อนฝูง โดยเด็กจะไม่มี ความสำคัญเกี่ยวกับความเป็นตัวของตัวเอง จนกว่าจะมีปฏิกริยาสัมพันธ์กันทางสังคม โดยเริ่มจากพ่อแม่เป็นผู้สอนจนเด็กเริ่มรับแนวความคิดเกี่ยวกับ "บุคคลอื่น" เนื่องจากเด็ก เริ่มรู้สึกว่ามันเป็นคนละส่วนจากบุคคลต่าง ๆ จนเด็กเริ่มโตขึ้นและรู้สึกว่าสังคมต้องการ ให้เขาปฏิบัติอย่างไร และเริ่มรู้จักตัวเองว่าตัวเองคือใคร และมีเอกลักษณ์ของตัวเอง ซึ่งในที่สุดเด็กคนนั้นก็ถูกขัดเกลาให้เรียนรู้วัฒนธรรมของสังคม (Berger,P., and B.,1972 : 53)

ทฤษฎีของ Mead ถือว่า สัญลักษณ์ และภาษาเป็นสิ่งสำคัญมาต่อการ สร้างสรรค์ความเป็นตัวตน ซึ่งเปลี่ยนสภาพจากการที่มนุษย์เกิดมาในโลกให้เป็นสมาชิกของ สังคม โดยเหมือนกับแนวความคิดของ Cooley ที่เน้นแหล่งที่หล่อหลอมหรือสร้างสรรค์ บุคลิกภาพของมนุษย์ว่าเกิดจากการมีปฏิกริยาสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction) (สุพัตรา สุภาพ, 2540 : 40)

แนวคิดของ Sigmund Freud

freud แบ่งความเป็นตัวตนออกเป็น 3 ส่วน คือ (สุพัตรา สุภาพ,2541 : 56)

1. Id เป็นพลังพื้นฐานถูกผลักดันตามความต้องการของตน เป็นแหล่งก่อให้เกิดบุคลิกภาพของมนุษย์ โดยการหาความสุขใส่ตนซึ่งต้องใช้ Superego คอยควบคุม
2. ego เป็นส่วนประสานระหว่าง id กับ superego ที่คอยควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ หรือความเป็นตัวตนของบุคคล โดยอาศัยหลักความจริงที่เกิดขึ้นสอนให้รู้จักทนต่อ ความเครียดที่เกิดขึ้น และยับยั้งความพึงพอใจไว้จนถึงโอกาสที่เหมาะสมเป็นส่วนของจิตที่ประกอบด้วยความรู้ ความจำ ความคิด และเป็นส่วนที่สามารถคาดคะเน หรือวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ได้
3. Superego เป็นส่วนเกี่ยวกับคุณธรรม ระเบียบ ประเพณี กฎเกณฑ์ กฎข้อ บังคับต่าง ๆ ซึ่งบุคคลรับการขัดเกลาทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการเป็นความรู้สึกไม่สูงที่จะพิจารณาว่าอะไรผิด อะไรถูก ดีหรือไม่ดี และเป็นตัวส่งเสริม Ego ให้ทำตาม

แบบที่สังคมยอมรับ Superego จึงเป็นตัวควบคุม id และ ego ถือว่า superego เป็นผลิตภัณฑ์ทางสังคมไม่ใช่สาเหตุทางชีววิทยา

แนวคิดของ Cooley

Charles Cooley (Zanden, 1979 : 92) ได้ให้แนวความคิดเรื่องกระบวนการขัดเกลา โดยใช้หลัก looking glass-self กล่าวคือ ความสำนึกของตัวตนเป็นเรื่องสะท้อนจากการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น และจากการที่คนอื่นดูเราซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจหรือกล่าวให้ง่ายขึ้นคือ เป็นการมองตัวเองโดยใช้สายตาของคนอื่นเหมือนมองตัวเองจากกระจกเงา

คูลลี (Cooley) ได้กล่าวว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ประกอบด้วยกระบวนการ 3 อย่างคือ

1. คนอื่นมองภาพพจน์ของเราอย่างไร เป็นภาพรวมในด้านต่าง ๆ ที่คนอื่นเขาคิดอย่างไรกับเรา โดยที่เรายังไม่มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลนั้น
2. เป็นภาพการให้คำจำกัดความกับสิ่งที่ปรากฏออกมาเมื่อมีการปะทะสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การแสดงของบุคคลอื่นที่มีต่อเราจะถูกตีความออกมาว่า เขาคิดอย่างไรกับเรา
3. ความรู้สึกที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด เมื่อบุคคลอื่นมีการแสดงออกอย่างหนึ่งขณะที่มีการปะทะสัมพันธ์กับเรา เมื่อเราตีความว่าเขากำลังชื่นชมว่าเราเก่ง เราฉลาดจะมีความรู้สึกต่อสิ่งที่เราตีความคือ ภูมิใจในตัวเอง ฯลฯ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแนวความคิดเกี่ยวกับตัวตนของ Cooley นั้นคือบุคคลสามารถตัดสินใจว่าตนเองควรเป็นอะไร แคลไหน โดยเอาความคิดของคนอื่นที่มองตนหรือตัดสินใจว่าเป็นอย่างไรมาเป็นเกณฑ์สำคัญ

สรุปแล้ว Mead, Freud และ Cooley กล่าวถึง แนวความคิดความเป็นตนไว้เหมือนกัน คือ บุคคลจะอยู่ในสังคมโดยใช้บรรทัดฐาน กฎเกณฑ์ แบบแผน ความคาดหวัง และปฏิกิริยาโต้ตอบของสังคมมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน

ดังนั้น การเรียนรู้วัฒนธรรมของทหารเกณฑ์ โดยการใช้การขัดเกลาทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นได้รับเอาคุณค่าวัฒนธรรมประเพณีธรรมเนียม และพฤติกรรมต่าง ๆ ของสังคมทหาร เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตในขณะที่รับราชการอยู่ทำให้เขาเหล่านั้นเกิดความคิดเกี่ยวกับตนเกิดขึ้นว่าเขาเป็นทหารมีหน้าที่รับใช้ชาติ ควรปฏิบัติตนอย่างไรภายในสังคมของทหารและภายนอกในสังคมทั่วไป เพื่อจะให้บุคคลอื่นยอมรับในความเป็นทหารของเขาในขณะนั้นได้ เช่น เมื่อกลับบ้านเมื่อวันหยุดมุขลิกของเขา อาจเปลี่ยนแปลงไปก่อนที่จะเป็นทหาร เช่น ดูทะมัดทะแมงขึ้น ฝั่งผาย กระตือรือร้น มีความภูมิใจ และมั่นใจในตัวเองมากขึ้นเพื่อให้สมกับการที่เป็นทหารของชาติ

กรอบแนวคิดเรื่องวัฒนธรรม (Culture)

Edward Tylor (ประสิทธิ์ ทวารคดีญาติ, 2540 : 50) กล่าวถึงวัฒนธรรมว่า “วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่ซับซ้อนอันรวมไปถึงความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ กฎหมาย ศิลธรรม ขนบธรรมเนียม รวมทั้งสมรรถภาพและลักษณะนิสัยใดก็ตามที่ได้มาโดยมนุษย์ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม

Broom และ Zelznick (สุพัตรา สุภาพ, 2541 : 34) ที่ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ประเพณี และความชำนาญที่คนเราได้มาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม

Cuber (งามพิศ สัตย์สงวน, 2538 : 22) นิยามวัฒนธรรมว่า “วัฒนธรรมคือแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ เช่น ทักษะค่านิยมสิ่งของต่าง ๆ ที่คนเราทำขึ้น และความรู้ที่มีอยู่ร่วมกันในกลุ่มชนหนึ่ง ๆ และมีการถ่ายทอดไปยังสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม

วัฒนธรรมทั่วไปและวัฒนธรรมย่อย (General culture และ subculture) ในแต่ละสังคมมักมีวัฒนธรรมใน 2 ระดับ คือวัฒนธรรมทั่วไป และวัฒนธรรมย่อย

(งามพิศ สัตย์สงวน, 2538 : 30)

วัฒนธรรมทั่วไปหรือที่ ลินตัน เรียกว่าวัฒนธรรมทั่วไป (General culture) และที่ เรดฟิลด์ เรียกว่า วัฒนธรรมใหญ่ (great tradition) นั้นหมายถึง วัฒนธรรมที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิตทั่วไปของสมาชิกจำนวนมากของสังคม หรือเป็นวัฒนธรรมที่คนจำนวนมากในสังคมมีอยู่ร่วมกันส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมดังกล่าวจึงจะรวมตัวกันทำให้เกิดระเบียบในสังคม แต่แต่ละคนรู้ว่าจะหวังอะไรจากผู้อื่น และผู้อื่นจะปฏิบัติต่อเขาอย่างไรบ้าง เช่น ในสังคมไทย คนไทยส่วนใหญ่มักนับถือพุทธศาสนา พูดภาษาไทยภาคกลาง เคารพอาวุโส

ส่วนวัฒนธรรมย่อย (subculture) หมายถึงส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมที่ใช้กันในกลุ่มคนบางกลุ่มเท่านั้น ไม่ได้ใช้กันทุกกลุ่มหรือโดยคนจำนวนมากในสังคม วัฒนธรรมย่อยมักเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทั่วไปและมักเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทั่วไป แต่ในเวลาเดียวกันมันก็มักแตกต่างไปจากวัฒนธรรมทั่วไปด้วย วัฒนธรรมย่อยจะเด่นชัดในสังคมที่มีความแตกต่างกันในหมู่ประชากร จึงมักไม่มีวัฒนธรรมทั่วไปแต่เพียงประเภทเดียว แต่จะมีแกนกลางที่เป็นวัฒนธรรมทั่วไป และวัฒนธรรมย่อยอยู่จำนวนหนึ่งในสังคมนั้นด้วย

วัฒนธรรมย่อยแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้หลายประเภท เช่น

- วัฒนธรรมย่อยเชิงเพศ : โดยในบางสังคมก็มีการแบ่งกิจกรรมกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง บางกิจกรรมห้ามผู้ชายเข้าร่วม หรือพิธีกรรมบางอย่างห้ามผู้หญิงเข้าร่วม
- วัฒนธรรมย่อยทางเชื้อชาติ : เป็นวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงที่มาและเอกลักษณ์ของชนชาติต่าง ๆ โดยมีความแตกต่างเชื้อชาติอื่น ๆ เช่น ชาวมาเลเซียมีการแตกต่างที่แตกต่างไปจากชาวสเปน
- วัฒนธรรมย่อยตามภาค : ในแต่ละภาคของสังคมหนึ่ง ๆ จะมีร่องรอยของประวัติความเป็นมาและการมาเริ่มตั้งถิ่นฐาน ซึ่งเป็นผลจากวัฒนธรรมที่แตกต่าง กันของผู้ที่มา

ตั้งรกรากอยู่ ณ ที่เดียวกัน ในไทยก็เช่นกัน ในแต่ละภาค จะมีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแตกต่างกัน ออกไปไม่ว่าในด้านภาษาหรือเครื่องแต่งกาย ความเป็นอยู่ ภาคใต้พูดสั้น ๆ และเร็ว ภาคเหนือพูดช้า ๆ ภาคเหนือใต้ม่อฮ่อม ภาคใต้ฝั่งใต้ เป็นต้น

- วัฒนธรรมย่อยเชิงอาชีพ : แต่ละอาชีพก็จะมีเอกลักษณ์ และแนวทางในการดำเนินชีวิตแตกต่างกัน เช่น การทำงาน ภาษาที่ใช้ร่วมกันหรือการแต่งกายที่มีเอกลักษณ์ของแต่ละอาชีพแตกต่างกันไป (สุพิศรา สุภาพ, 2541 : 44)

ในสังคมทนายถือว่าวัฒนธรรมย่อยเชิงอาชีพ โดยมีแนวทางในการดำเนินชีวิตของทนาย มีภาษา, สัญลักษณ์, การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของอาชีพเช่นกัน

ประเภทของวัฒนธรรม

เราอาจแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้คือ 1. วัฒนธรรมทางวัตถุ (material culture) และ 2. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (non-material culture) (งามพิศ สัตย์สงวน, 2538 : 53)

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ หมายถึง ส่วนของวัฒนธรรมที่จับต้องสัมผัสได้ เช่น เสื้อผ้า อาหาร รถยนต์ ยารักษาโรค เป็นต้น

2. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ คือ ส่วนของวัฒนธรรมที่จับต้องสัมผัสไม่ได้ ได้แก่ สถาบันสังคม ศาสนา ความเชื่อต่าง ๆ ค่านิยม ประเพณี กฎหมาย ศิลปะ ภาษา พิธีกรรม เป็นต้น

ในการเรียนรู้วัฒนธรรมของทนายเกณฑ์ คนกลุ่มนี้ก็ต้องเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมทางวัตถุ และที่ไม่ใช่วัตถุด้วย

ทฤษฎีมานุษยวิทยาเรลิกซ์ (งามพิศ ลัดยศงวน, 2538 : 64)

ทฤษฎีนี้มองวัฒนธรรมว่าเป็นการให้ความหมายกับกฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่าง ๆ รวมทั้งการจัดประเภทของสิ่งของต่าง ๆ ในวัฒนธรรมนั้นด้วย โดยจะให้ความสำคัญกับภาษาเป็นพิเศษ เนื่องจากทุกแห่งหนในโลกจะต้องใช้ภาษาเพื่อมองโลกละเอียดเข้าไป ประสบการณ์ของตน ทฤษฎีนี้นิยามวัฒนธรรมว่าเป็นรหัสลับ หรือกฎเกณฑ์สำหรับการกระทำหรือพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ วัฒนธรรมจึงไม่ใช่พฤติกรรมแต่เป็นเหมือนไวยากรณ์ หรือกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ ที่บอกว่าคนเราจะมีพฤติกรรมอย่างไรในสถานการณ์ต่าง ๆ ดังนั้น ในการพรรณาวัฒนธรรมเฉพาะแห่งหนึ่ง จึงเป็นการพรรณมาถึงกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ และความคิดต่าง ๆ ที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมที่คนในชุมชนนั้นมีอยู่ร่วมกัน

กรอบแนวความคิดอีกอย่างหนึ่งที่ใกล้เคียงกับทฤษฎีนี้คือ “มานุษยวิทยาเชิงสัญลักษณ์” “Symbolic Anthropology” ซึ่งมองวัฒนธรรมว่าเป็นระบบหนึ่งของสัญลักษณ์ และการให้ความหมายที่มีร่วมกันของคนในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ ยกตัวอย่างจาก เกิดร์ ซึ่งพูดถึงการหยีตาและการหมุ่นตา โดยบอกว่าการหยีตาหรือขยิบตาเป็นวัฒนธรรม เนื่องจากมันมีความหมายในการสื่อสารกันในสังคม แต่การหมุ่นเปลือกตาเป็นการเคลื่อนไหวทางกายไม่ใช่วัฒนธรรม เพราะไม่ได้ให้ความหมายในการรับรู้ต่อกัน

ทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism)

การกระทำระหว่างกันทางสังคม (Social interaction) เป็นการกระทำระหว่างกันทางสัญลักษณ์ (Symbolic interaction) เนื่องจากการกระทำทางสังคมหมายถึงการกระทำของบุคคลที่มีผลอย่างใดอย่างหนึ่งต่อความคิดหรือการกระทำของบุคคลอีกคนหนึ่งโดยมีสัญลักษณ์ในการสื่อความหมายกัน เช่น ภาษา หรือกิริยาท่าทาง โดย รองศาสตราจารย์ ดร. สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2536 : 122) ได้กล่าวไว้ในหนังสือทฤษฎีสังคมวิทยาโดยแยก

“การกระทำระหว่างกันทางสัญลักษณ์” ออกจาก “การกระทำระหว่างกันทางพฤติกรรม” โดยการกระทำระหว่างกันทางสัญลักษณ์มีการถ่ายทอดความคิดกัน แต่การกระทำทางพฤติกรรมไม่มีการถ่ายทอดความคิดจะอาศัยพฤติกรรมที่แสดงออกเท่านั้น ซึ่งเป็น การกระทำของมนุษย์ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า

มนุษย์ตอบโต้การกระทำของกันและกันบนพื้นฐานของความหมายของ อากัปกริยาแปลความหมายของอากัปกริยาของกันและกัน ลักษณะเช่นนี้ทำให้อากัปกริยา ทั้งหลายกลายเป็นสัญลักษณ์ที่มีนัยสำคัญ มีสัญลักษณ์นั้น ๆ แ่งไว้ซึ่งความคิดของผู้เข้าร่วมสังสรรค์สัมพันธ์ สัญลักษณ์เป็นตัวแทนการกระทำทั้งหมด พฤติกรรมส่วนใหญ่ของมนุษย์จึงเป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติต่อกันอย่างมีความเข้าใจในสัญลักษณ์ที่ใช้เพื่อการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์ระหว่างกัน ถ้าปัจเจกบุคคลที่เข้ามาประพฤติปฏิบัติต่อกันไม่แปลความหมายของอากัปกริยาในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน หรือไม่ยอมกระทำตอบโต้ อากัปกริยาของอีกฝ่ายหนึ่งให้เป็นไปตามความหมายเจตนารมณ์ของฝ่ายนั้น การกระทำที่ร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือเจือจุนกันเป็นคุณลักษณะใหญ่ของชีวิตสังคมก็คงไม่เกิดขึ้น หรือกล่าวได้ว่า สังคมมนุษย์อยู่บนพื้นฐานของการตกลงร่วมกัน คือรับรู้กันในความหมายของการกระทำระหว่างกัน อันก่อให้เกิดการเข้าใจร่วมกันและคาดหวังร่วมกัน

George Herbert Mead (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2530 : 100) ได้บรรยายเกี่ยวกับ ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ ลงในหนังสือ “Mind, Self and Society” Mead กล่าวถึงการจัดระเบียบทางสังคมว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลนั้นอยู่ที่มีการใช้ความหมายร่วมกัน การกระทำระหว่างกันของบุคคลในสังคม จนเกิดเป็นความสัมพันธ์กันขึ้นเป็นเพราะใช้สัญลักษณ์ร่วมกัน Mead กล่าวว่า มนุษย์กับสังคมมีความสัมพันธ์ต่อกัน ทั้งมนุษย์กับสังคมจึงพึ่งพาอาศัยกัน และแก้ไขปัญหาร่วมกัน เพื่อความอยู่รอดของทั้ง 2 ฝ่าย เพราะฉะนั้น กระบวนการของการกระทำระหว่างกัน จึงมีความหมายสำคัญมากในทฤษฎีของสัญลักษณ์สัมพันธ์

รวมทั้ง Herbert Blumer ก็ได้อธิบายการจัดระเบียบทางสังคมว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มต่าง ๆ เกิดจากผลของการที่บุคคลแปลหรือกำหนดความหมาย

ของการกระทำต่อกัน การมีปฏิริยาโต้ตอบ มิได้มีโดยตรงต่อการกระทำของบุคคล แต่เพราะปฏิริยาต่อความหมายของการกระทำต่อกันต้องอยู่ในรูปของกระบวนการที่บุคคลทั้งหลายเข้าใจในเหตุการณ์ ให้ความหมายและตัดสินใจที่จะมีการกระทำโต้ตอบ

การปะทะสังสรรค์ หรือการกระทำต่อกันทางสังคมประกอบด้วยกระบวนการต่าง ๆ ดังนี้คือ (เดิมศักดิ์ สุวรรณประเทศ, 2521 : 220)

1. การติดต่อกัน หรือการอยู่ใกล้ชิดกันทางสังคม (Social Contact) มีสัญลักษณ์สำคัญ คือจะต้องมีบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มาอยู่ใกล้ชิดกันหรือมาอยู่ร่วมกันมีการโต้ตอบกันและมีสายสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

2. การถ่ายทอดแนวความคิดระหว่างบุคคล (Communication) การถ่ายทอดแนวความคิดระหว่างบุคคลจะทำได้โดยอาศัยสัญลักษณ์เป็นสื่อ เพื่อให้บุคคลที่ติดต่อกันสามารถเข้าใจได้ เช่น การใช้ภาษาทั้งภาษาพูดหรือภาษาเขียน หรือโดยแสดงกิริยาอาการ ตลอดจนท่าทางต่าง ๆ ออกมาให้สังเกตและรับรู้ได้

3. มีการเร้า (Stimulation) และการตอบสนอง (Response) เพื่อให้บุคคลที่มาติดต่อกันได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นผลทำให้มีการปะทะสังสรรค์แบบต่าง ๆ ขึ้นมาได้ในสังคม

การกระทำระหว่างกันทางสังคมจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมนุษย์เข้ามาอยู่ใกล้กันทางสังคม ซึ่งมีความใกล้ชิดกันทางสังคมนั้นจะมีนัยสำคัญทางสังคมได้ต่อเนื่อง แนวความคิดได้เพราะเป็นผลทางสังคม

สิ่งที่มนุษย์กำหนดความหมายให้เป็นสัญลักษณ์ ก็ต้องมีมาตรฐานของความหมายที่ต้องการให้รับรู้ยึดถือและใช้ร่วมกัน หากไม่มีผู้ยอมรับมาตรฐานเดียวกันของความหมายก็ไม่สามารถใช้สิ่งนั้นเป็นสัญลักษณ์ร่วมกันได้ ดังนั้น ระบบสัญลักษณ์จึงเป็นระบบบรรทัดฐานด้วยในแง่นี้ ผู้ที่เข้าใจสัญลักษณ์ก็เข้าใจบรรทัดฐานด้วย และการยอมรับและใช้สัญลักษณ์ก็คือการยอมรับและใช้บรรทัดฐานที่ควบคู่กับสัญลักษณ์นั้น ๆ ด้วย

(งามพิศ ลัดยศสงวน 2540 : 69)

ดังนั้น ในหน่วยทหารการเรียนรู้ในเรื่องการให้ความหมายระหว่างกัน หรือ การเรียนรู้ระบบสัญลักษณ์เฉพาะของระบบทหารให้แก่ทหารเกณฑ์ จึงเป็นความจำเป็นอย่างมากเพราะเป็นการเรียนรู้สื่อความหมายร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการสื่อความหมายด้าน คำพูด กริยาท่าทาง สัญลักษณ์ทางวัตถุ เช่น เครื่องแบบหรือเครื่องหมายต่าง ๆ ว่ามีความหมายว่าอย่างไร และต้องมีการแสดงการตอบโต้ทางสัญลักษณ์ต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างไรบ้าง

ทฤษฎีวิวัฒนาการและบุคลิกภาพ (Culture and Personality Theory)

ทฤษฎีวิวัฒนาการและบุคลิกภาพมีนัยของ "ทวินิยม" (Dualism) อยู่ในที่ มโนภาพ (Concept) หลักอยู่สองส่วน คือ วิวัฒนาการกับบุคลิกภาพ ซึ่งแต่ละส่วนก็มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายประการ เช่น นิยามของวิวัฒนาการที่เสนอโดย เอ็ดวาร์ด โทเลอร์ (Edward Tylor) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษที่ให้ไว้ว่า "วิวัฒนาการเป็นองค์ประกอบที่ซับซ้อน อันรวมไปถึงความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ กฎหมาย ศีลธรรม ขนบธรรมเนียม รวมทั้งสมรรถภาพ และลักษณะนิสัยอื่นใดก็ตามที่ได้มาโดยมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม"

ส่วนคำว่า "บุคลิกภาพ" นั้น การนิยามตามศัพท์ของพจนานุกรมศัพท์ สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย พ.ศ. 2524 ให้ได้ว่า "บุคลิกภาพ เป็นผลรวมของความคิด ทำที่และ นิสัยซึ่งสร้างมาจากมูลฐานองค์ประกอบทางจิตและทางกายภาพของบุคคลอันถ่ายทอดมา ทางชีววิทยาส่วนหนึ่ง และจากแบบอย่างวิวัฒนาการที่ถ่ายทอดมาทางสังคมอีกส่วนหนึ่ง กับรวมถึงการปรับเหตุจูงใจความปรารถนาและความมุ่งประสงค์ของตัวบุคคลนั้นให้เข้ากับ ความต้องการและนิสัยแห่งสภาพแวดล้อม ทั้งทางสังคมและที่ไม่เกี่ยวกับสังคม..."

ในการศึกษาวิวัฒนาการและบุคลิกภาพมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหลายสำนัก ซึ่ง อาจจะจัดเป็นกลุ่มทฤษฎีได้ 4 แนวด้วยกันคือ (ประสิทธิ์ สุวาสดีญาตี, 2540 : 51)

(1) แนวคิดที่ว่าบุคลิกภาพถูกกำหนดโดยลักษณะทางชีววิทยาของบุคคลผู้ที่สนใจในแนวคิดนี้ พยายามศึกษาเพื่อหาข้อสรุปว่ารูปร่างและลักษณะทางกายภาพของ บุคคลมีส่วนกำหนดบุคลิกภาพ เช่น สมมติฐานที่ว่า คนอ้วนมักจะอารมณ์ดีและใจดี เป็นต้น

(2) แนวคิดที่ว่าบุคลิกภาพถูกกำหนดโดยกระบวนการทางจิตวิทยา ผู้ที่เชื่อในแนวคิดนี้เป็นผู้ที่เห็นด้วยกับความคิดของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ฟรอยด์เชื่อว่าพัฒนาการของความต้องการทางเพศและจิตใจ (Psychosexual Development) หรือ "จิตเพศ" มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์ โดยเขากล่าวว่ามนุษย์ทุกคนจะต้องผ่านขั้นตอนของการพัฒนาการดังกล่าวตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยรุ่นอยู่ 5 ระยะเวลาด้วยกัน คือ ขั้นใช้ปาก (Oral Stage) ในขั้นนี้มนุษย์จะต้องได้รับความพึงพอใจทางปาก (Oral Satisfaction) มนุษย์จะต้องได้รับการตอบสนองที่ดี จึงจะสร้างความพึงพอใจเกิดขึ้น ระยะที่สองเป็นขั้นที่ใช้ทวารหนัก (Anal Stage) การได้ระบายหรือขับถ่ายจะทำให้ได้ผ่อนคลายความตึงเครียด ทำให้ได้รับความพึงพอใจทางทวารหนัก (Anal Satisfaction) ขั้นที่สามเป็นขั้นที่ใช้อวัยวะเพศ (Phallic Stage) มนุษย์ในระยะนี้จะได้รับความพึงพอใจจากการได้จับต้องอวัยวะเพศของตน ขั้นที่สี่เป็นระยะแฝง (Latency) ระยะนี้เป็นระยะที่ความสนใจทางเพศถูกเก็บกด โดยเด็กจะหันไปสนใจสิ่งแวดล้อมแทน และจะแสดงออกซึ่งความสนใจทางเพศอีกครั้งเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น ซึ่งเป็นระยะสุดท้าย (Genital Stage) ระยะนี้ความพึงพอใจจะอยู่ที่เพศตรงข้าม ฟรอยด์สรุปว่าถ้าพัฒนาการแต่ละขั้นไม่ได้รับการตอบสนองที่ดี อาจจะทำให้เกิด "การติดยึด" (Fixation) หรือการระงับกันขั้นจะทำให้เกิดปัญหาทางบุคลิกภาพของบุคคลได้เมื่อเป็นผู้ใหญ่

(3) แนวคิดที่ว่าบุคลิกภาพถูกกำหนดโดยสถานการณ์ทางสังคม หรือสภาพแวดล้อมทางสังคมรวมทั้งวัฒนธรรมด้วย หมายความว่าชนชั้นและสภาพความเป็นอยู่ทางสังคมมีความสำคัญในการกำหนดบุคลิกภาพ แนวคิดนี้อาจขยายรวมไปถึงบทบาทของค่านิยมและโลกทัศน์ของสมาชิกของสังคมส่วนใหญ่ต่อการกำหนดบุคลิกภาพของเด็กในสังคมนั้น ๆ ส่วนแนวคิดที่ว่าบุคลิกภาพถูกกำหนดโดยวัฒนธรรม คือความเชื่อและประเพณีที่กระทำประจำเป็นวิถีชีวิตนั้น หมายถึงการกฎประเพณี กำหนดข้อห้ามในการมีความสัมพันธ์ทางเพศกับญาติ หรือกฎประเพณี (จารีต) เช่น ห้ามแสดงกิริยาสุถูกเหยียดหยามผู้อื่น เป็นต้น

(4) แนวคิดเรื่องโครงสร้างบุคลิกภาพพื้นฐาน หรือลักษณะประจำชาติที่เชื่อว่าคนในสังคมเดียวกันจะมีบุคลิกภาพหรืออัตลักษณ์ (Character) เหมือนกัน ผู้ที่เชื่อในแนวคิดนี้มักจะมีความเชื่อว่าคนในชาติเดียวกันหรือสังคมเดียวกันจะมีลักษณะเฉพาะของตนที่ถูกหล่อหลอมมาด้วยกัน

ในทางมานุษยวิทยาเชื่อว่าบุคลิกภาพสะท้อนให้เห็นได้จากแบบแผนวัฒนธรรมโดยคาร์ดินเนอร์และคณะ (งามพิศ สัตย์สงวน, 2538 : 67) เชื่อว่านิทานชาวบ้าน ระบบการเมืองต่าง ๆ จะเป็นรากฐานที่กำหนดบุคลิกภาพพื้นฐาน (basic personality) คนพวกนี้สนใจในความสัมพันธ์ระหว่างการเลี้ยงดูเด็ก การพัฒนาของบุคลิกภาพพื้นฐาน และด้านอื่น ๆ ของวัฒนธรรม คาร์ดินเนอร์มองบุคลิกภาพเบื้องต้นประเภทต่าง ๆ ว่าเป็นการปรับตัวที่ออกมาจากแบบแผนต่าง ๆ ของการเลี้ยงดูเด็กที่เชื่อมโยงกับแบบแผนทางเศรษฐกิจของสังคม

ดังจะเห็นได้ว่าในทางมานุษยวิทยา ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม การถ่ายทอดวัฒนธรรม การขัดเกลาเลี้ยงดู บังคับทางด้านชีววิทยา รวมทั้งปัจจัยอื่น ๆ ที่ต่างก็มีส่วนในการเสริมสร้างบุคลิกภาพของบุคคลขึ้นมา

ดังนั้นในการเรียนรู้วัฒนธรรมของทหารเกณฑ์ การที่จะสร้างบุคลิกภาพของบุคคลให้มีลักษณะของทหารขึ้นมา ก็จะต้องใช้การถ่ายทอดวัฒนธรรมต่าง ๆ ของอาชีพทหารเข้าไปโดยปลูกฝังความคิด ทศนคติ บุคลิกภาพ ที่เฉพาะของทหารให้แก่บุคคลเหล่านั้น เพื่อที่จะได้มีลักษณะของความเป็นทหารให้ได้มากที่สุด

กรอบแนวคิดสถานภาพและบทบาท (Status and role)

สถานภาพ

สถานภาพ คือ ตำแหน่งของบุคคลในสังคมหรือในกลุ่ม (จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ, 2540 : 36)

รศ. สุพัชรา สุภาพ (2541 : 26) กล่าวว่า "สถานภาพเป็นตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกกลุ่ม เป็นสิทธิและหน้าที่ทั้งหมดที่บุคคลที่อยู่เกี่ยวข้องกับผู้

อื่น และสังคมส่วนรวมสถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้นมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร มีหน้าที่รับผิดชอบอย่างไรในสังคมสถานภาพเป็นสิ่งที่เฉพาะบุคคล ทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากผู้อื่น และมีอะไรเป็นเครื่องหมายของตนเอง เป็นโครงสร้างของกลุ่มหรือสังคม อาจมีมาก่อนที่บุคคลนั้นจะได้มาก็ได้

สถานภาพมี 2 ประเภท คือ (งามพิศ สัตย์สงวน , 2540 : 71)

1. สถานภาพโดยสังคมกำหนด หรือ สถานภาพโดยกำเนิดเป็นสถานภาพที่บุคคลได้รับตั้งแต่เกิดโดยเงื่อนไขทางชีวภาพเป็นสถานภาพที่สังคมจัดให้สถานภาพทางเพศ วรณะ, สัญชาติ, เชื้อชาติ, อายุ เป็นต้น โดยสถานภาพชนิดนี้ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

2. สถานภาพโดยความสามารถ หรือ สถานภาพที่ได้มาทีหลังจากความสามารถของแต่ละบุคคล อาจจะมาจกประสบการณ์ ความชำนาญบางอย่างหรือจากระดับการศึกษาที่เพิ่มขึ้น เช่น สถานภาพทางอาชีพ สถานภาพทางการสมรส ได้แก่การเป็นสามี ภรรยา บิดา มารดา สถานภาพเหล่านี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป

ทุกสังคมต้องกำหนดให้มีสถานภาพต่าง ๆ ขึ้น เพื่อให้สมาชิกได้ประพฤติปฏิบัติตัวตามสถานภาพที่ดำรงอยู่ อย่างสะดวกไม่สับสนวุ่นวาย โดยพิจารณาจากสถานภาพของเรานั้น และสถานภาพของผู้ที่เราติดต่อสัมพันธ์ด้วยควบคู่กัน

การกำหนดสถานภาพของบุคคลในแต่ละสังคม รวมทั้ง ให้รู้ถึงสถานภาพของบุคคลอื่นด้วยนั้นมีความสำคัญมาก เพราะเป็นเครื่องกำหนดว่าใครเป็นใคร มีหน้าที่รับผิดชอบอย่างไร ต่างรู้ถึงสิทธิหน้าที่ของตน สามารถปฏิบัติตัวตามสถานภาพของตนให้ถูกต้อง โดยบางครั้งเราอาจจะรับรู้สถานภาพของคนอื่นได้จากเครื่องบ่งชี้ หรือสัญลักษณ์ของสถานภาพมีเครื่องหมายบ่งบอกถึงสถานภาพที่ดำรงอยู่ หรือสัญลักษณ์ทางวัตถุอื่น ๆ เช่น เครื่องหมายต่าง ๆ ที่ติดไว้ตามสถานที่ทำงาน เช่น หน้าห้อง หน้ารถ หรือบนโต๊ะ ก็สามารถแสดงถึงสถานภาพของบุคคลนั้น ๆ ได้

บทบาท

สถานภาพและบทบาทนั้นต้องอยู่ควบคู่กันเสมอ เนื่องจากสถานภาพ คือ ฐานะตำแหน่งที่บุคคลได้จากการเป็นสมาชิกของสังคม ดังนั้น บทบาท คือ การปฏิบัติภาระหน้าที่ตามสถานภาพของบุคคลนั้น ๆ (จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, 2532 : 45)

รองศาสตราจารย์ ดร. จามพิศ สัตย์สงวน (2540 : 73) กล่าวว่า "บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role expectation) เป็นบทบาทที่คาดหวัง โดยกลุ่มคนหรือสังคม เพื่อให้ผู้สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถพยากรณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้"

รองศาสตราจารย์ สุพัตรา สุภาพ (2541 : 30) กล่าวว่า "บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) "

เมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งในสังคมย่อมต้องแสดงบทบาท (Role) ตามตำแหน่งนั้น ๆ ตำแหน่งเดียวกันแต่ผู้ดำรงตำแหน่งคนละคน อาจมีบทบาทหรือปฏิบัติหน้าที่ต่างกันไปได้ เราอาจพิจารณาได้โดยแยกลักษณะของบทบาทเป็น 3 ด้าน คือ (จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, 2540 : 37-38)

1. บทบาทในอุดมคติ (ideal role) ได้แก่บทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมายหรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่ง ๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้น

2. บทบาทตามที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (perceived role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ จะคาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ ย่อมเกี่ยวข้องกับทัศนคติ ค่านิยม หรือ บุคลิกภาพและประสบการณ์ของบุคคลแต่ละคน

3. บทบาทที่แสดงออกจริง (actual/enacted role) ได้แก่การกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วยสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงบทบาทหนึ่ง ๆ อาจเป็นสภาพแวดล้อมธรรมชาติทางสังคม เช่น การกีดกันของกลุ่มต่าง ๆ ดังนั้น บทบาทที่แท้จริง ๆ จึงอาจสอดคล้อง หรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติ

การคนเรามีการปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ จะช่วยให้ทั้งสองฝ่าย กำหนดการกระทำต่อกันภายในกรอบของบทบาท จะช่วยให้สังคมมีความเป็นระเบียบและ ตรงกันข้ามถ้าคนในสังคมประพฤติบกพร่องไม่ดำเนินตามบทบาทของตนให้สมกับสถาน ภาพที่มีอยู่จะเป็นเหตุให้สังคมเกิดปัญหาและเสียระบบ

ในหน่วยงานทหารการขัดเกลาเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทให้แก่ทหาร เกณฑ์เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากทหารเกณฑ์นั้นมีที่มาจากที่ต่าง ๆ กัน ต่างท้องถิ่น ต่างการ ศึกษา และไม่เคยศึกษามบทบาทต่าง ๆ ในการอยู่หน่วยทหารว่ามีบทบาทและหน้าที่ อย่างไรบ้าง บทบาทในชีวิตประจำวันก็ต้องเปลี่ยนไปจากเดิม มีกฎระเบียบมาควบคุมมาก ขึ้น ไม่ว่าจะในการฝึกการรับประทานอาหาร การนอน ทุกอย่างต้องเป็นไปตามบทบาทที่ถูก กำหนดไว้

1.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดูลิต น้ำฝน (2539) ได้ศึกษาเรื่องการถ่ายทอดลักษณะความเป็นทหารกับ ความยึดมั่นผูกพันต่ออาชีพ ศึกษากรณีนักเรียนนายเรืออากาศ ซึ่งในงานวิจัยได้กล่าวถึง กระบวนการในการถ่ายทอดลักษณะความเป็นทหารให้แก่ นักเรียนนายเรืออากาศ รวมทั้ง เปรียบเทียบปัจจัยต่าง ๆ ที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อความยึดมั่นผูกพันต่ออาชีพทหาร ใน งานวิจัยได้กล่าวว่า เนื้อหาของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยทั่วไปคือ การหาความรู้ และประสบการณ์ที่เป็นความชำนาญเกี่ยวกับบุคลิกภาพเด่นที่เปลี่ยนไปภายในวงเขตของ หัวข้อใหญ่ดังนี้

1. ชนิดของสถานภาพ บทบาท ตำแหน่งทางสังคม และบุคลิกภาพทาง สังคมที่ผู้อยู่ในสถานะนั้น หรือกำลังจะเรียนรู้ภายในบริหารทางสังคมที่เกี่ยวข้อง
2. พฤติกรรม การแสดงออกและลักษณะนิสัยความเชื่อมีรากฐานที่ก่อให้เกิด ลักษณะเฉพาะและถ่ายทอดกันอยู่ในสังคมแต่ละสังคมนั้น ๆ

3. พฤติกรรม การแสดงออกและลักษณะนิสัยความเชื่อมีรากฐานที่ก่อให้เกิดลักษณะเฉพาะทางสังคมแต่ละสังคมนั้น ๆ

4. การกระทำโต้ตอบกันในทางสังคม หรือการกระทำตอบกลับตามความคาดหวัง (expected reactions) ที่ผู้อื่นจะกระทำต่อนั้นเป็นไปตามแบบแผนที่กำหนด

5. ระเบียบแผนทางสังคม (เช่น บรรทัดฐาน ความยึดมั่นผูกพัน ความเชื่อ สัตย์ ระบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน)

กระบวนการถ่ายทอดความเป็นทหารเป็นรูปแบบหนึ่งของกรจัดเสถียรทางสังคมที่บุคคลผู้เข้าสู่ความเป็นสมาชิกขององค์การทหารจะต้องเรียนรู้และพัฒนาบุคลิกภาพไปสู่ความเป็นทหาร ตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์ต่อองค์การทหารและสมาชิกอื่นในองค์การอย่างราบรื่น โดยอาศัยตัวจัดเสถียรเป็นตัวกระทำซึ่งได้แก่ ใจเขียนทหารที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดค่านิยม ทักษะ ทักษะการจูงใจ ลักษณะนิสัย พฤติกรรม และผลประโยชน์ตอบแทน โดยการใช้เครื่องแบบ กฎระเบียบ การลงโทษอย่างเข้มงวด การควบคุมผู้เข้ารับการศึกษา แรงกดดันจากกลุ่มเพื่อให้ปฏิบัติตาม

โดยเปลี่ยนนิสัยเดิมจากความเป็นพลเรือนที่มีค่านิยม นิสัยพฤติกรรม และทัศนคติที่ต่างไปให้มุ่งมารวมอยู่ที่เดียว โดยองค์ประกอบของการถ่ายทอดลักษณะความเป็นทหาร คือ ความรู้ทางทหาร ประสบการณ์ทางทหาร คุณธรรมทหาร และระเบียบประเพณีทางทหาร

ในระยะเข้าสู่การถ่ายทอดลักษณะความเป็นทหาร ก็จะเริ่มจากการลบล้างถอดถอนพฤติกรรมดั้งเดิมออกไป โดยครูฝึกจะทำการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้แก่สมาชิกใหม่เพื่อเปลี่ยนบุคลิกภาพจากบุคคลพลเรือนไปสู่ความเป็นทหารที่มีระเบียบวินัยและพร้อมที่ทำการรบในที่สุด โดยการดำเนินการในการถอดถอนพฤติกรรมเดิมนั้นอาจจัดให้ชัดเจนคือ

1. ละทิ้งนิสัยแบบพลเรือน
2. ทำลายตัวแบบบทบาทพฤติกรรมที่ไม่ใช่ทหาร

3. เข้มงวดกวัดขั้นกับพฤติกรรมทุกชนิด
4. ถอดถอนการให้รางวัล
5. การลงโทษ และการไม่ยอมรับเข้าเป็นพวกเมื่อปฏิบัติตนฝ่าฝืน
6. ตั้งฉายาใหม่
7. แต่งเครื่องแบบ

หลังจากนั้นก็ทำการอบรมให้รู้จักบทบาทใหม่ (resocialization) ในเรื่องบทบาทของทหาร เช่น ระบบเกียรติศักดิ์ ความกล้าหาญ มารยาท ความเข้มแข็งโดยผนวกกระบวนการให้ความรู้ทางวิชาการและการปลูกฝัง บุคลิกภาพที่เหมาะสมสำหรับนักเรียน นายร้อยที่จะก้าวไปเป็นนายทหารที่สมบูรณ์แบบ โดยใช้ค่านิยมทางทหารที่สำคัญคือความเป็นเพื่อน (comradeship) หรือความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันของกลุ่มเพื่อน การลงโทษ และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นการควบคุมทางสังคมของโรงเรียนทหาร

Lazarsfeld (ตุลิต น้าฝน 2539) ได้ยกเอางานของ Stouffer และคณะ "The American Soldier" มากล่าวถึงว่า ผลงานวิจัยชุดนี้มี 4 เล่ม 2 เล่มแรกเป็นเรื่องของทัศนคติของทหารในการฝึกและการรบ เล่มที่ 3 เป็นรายงานถึงผลการวิจัยทดลองความเกี่ยวข้องกับ การปลูกฝังอบรมของกองทัพบก เล่มที่ 4 เป็นการแถลงถึงวิธีดำเนินการวิจัยทั้งหมด นับเป็นครั้งแรกที่มีการศึกษาทัศนคติที่หลากหลายของมนุษย์อย่างเป็นระบบและครอบคลุมอย่างกว้างขวาง ข้อสรุปสามารถนำไปใช้ทำความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ทั้งด้านทหาร และพลเรือน แม้ว่าพลเรือนจะมีชีวิตในวิถีทางที่ต่างไปจากทหารไม่ว่าจะเป็นอันตรายจากการทำการรบ หรือวินัยทหารที่เข้มงวดก็ตามที แต่ทหารก็มีเลือดเนื้อ และอารมณ์เอนกเช่นมนุษย์ทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นความหวังของชีวิต การปรับตัวให้เข้ากับคนอื่น การทำงานโดยหวังผลสำเร็จในหน้าที่การงาน รวมทั้งการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปมาตลอดเวลา สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นในชีวิตทั้งสองกลุ่มคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นการเผชิญปัญหาและประสบการณ์ชีวิต

The American Soldier มีข้อสรุปที่เป็นมูลฐานการต่อวงวิชาการคือ

1. กลุ่มปฐมภูมิ Soldier และคณะ เสนอประเด็นที่ทำให้เข้าใจบทบาทของ
กลุ่มปฐมภูมิ 3 ประการ คือ

1.1 วิธีทางที่กลุ่มปฐมภูมิสามารถเปลี่ยนความคิดของปัจเจกบุคคล
ให้เหมือนกัน

1.2 วิธีทางที่ทั้งหมดมีจุดร่วมทางอารมณ์ร่วมกันในการสู้รบและยืนหยัด
ร่วมกัน

1.3 เมื่อขาดการติดต่อกับกลุ่มจะเกิดอารมณ์ความรู้สึกว่าขาดเพื่อนไป

2. กรอบอ้างอิง มีคติในทางสังคมศาสตร์ว่าทุกอย่างที่คนทำลงไปนั้น
เกิดจากตัวกำหนดภายในและภายนอก กลุ่มปฐมภูมิ เป็นตัวอย่างหนึ่งของตัวกำหนด
ภายนอกส่วนภายในนั้นได้พัฒนาเป็นแนวความคิดของ “กรอบอ้างอิง” ซึ่ง stouffer และ
คณะให้ความสนใจเรื่องนี้มาก Lazarsfeld (1949) ได้แยกออกเป็น 4 ชนิด ตามข้อมูลของ
stouffer คือ

2.1 Selective Perception ผู้คนจะโน้มไปในทางเห็นโลกตามที่ตนต้องการ

2.2 Level of expectation หักสนคติของบุคคลจะถูกครอบงำโดยความ
คาดหวังของเขาเอง

2.3 Relative deprivation มโนทัศน์นี้มีนัยยะว่าคุณคนมักจะไม่รับหรือ
สัมผัสสภาพการณ์ที่เป็นจริง แต่เราจะเปรียบเทียบกับคนอื่น ๆ ที่อยู่ในประเภทเดียวกัน ใน
เรื่องราวที่เป็นชนิดเดียวกัน ซึ่งจุดใหญ่ก็คือ คนจะเปรียบเทียบกับคนในละแวกหรือระดับ
เดียวกัน เช่น นายทหารจะเปรียบเทียบกับนายทหารด้วยกัน เป็นต้น

2.4 Role of uncertainty ความสำคัญของกรอบอ้างอิงที่ชัดเจนจะ
ปรากฏ เมื่อเกิดการทดสอบในสถานการณ์ที่มีลางสังหรณ์ว่าจะไม่ได้กลับมาหน่วยอีก
เนื่องจากตายในสนามรบ เช่นนี้แล้ว ความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นจะพัฒนาผลด้านจิตวิทยา
ทำให้เกิดความผิดหวังอย่างรุนแรง ขวัญของนักบินจะสูง เนื่องจากเมื่อเข้าร่วมภารกิจเสี่ยง
ตาย “Tour of combat duty” หลังจากที่ทำการบินครบภารกิจที่กำหนดก็จะได้รับอนุญาตให้
กลับบ้านและพักผ่อน ไม่ว่าจะเสี่ยงตายแค่ไหน นักบินจะรู้ว่าเมื่อใดถึงเวลาสิ้นสุดของ

ภารกิจถ้ารอดกลับมาติดกับทหารรบ ซึ่งไม่มีความหวังเช่นนั้น เป็นเหตุให้ขวัญและกำลังใจตกต่ำ

3. ตำแหน่งและบทบาท แนวความคิดเรื่องที่เราคุ้นเคยก็คือ ผู้คนนั้นมีความเชื่อและความคิดแตกต่างกันไปตามพื้นฐานที่สังคมเป็นสมาชิกอยู่ คือ ตำแหน่งและบทบาทในสังคม เช่น คนรวยควรมีความคิดต่างไปจากคนจน ชาวภาคใต้ต่างไปจากพ่อค้า

ศิริวัน สุสุธ (2532) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการจัดสถานศึกษาสุขภาพ โดยวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขต่าง ๆ ที่มีผลกระทบทำให้บุคคลที่มีความรู้สึกนึกคิดทั่วไป ไปสู่ความรู้สึกนึกคิดของความเป็นพยาบาล ซึ่งพิจารณาเนื้อหาและกลไกในการถ่ายทอดลักษณะความเป็นพยาบาลสู่นักศึกษาพยาบาลโดยกระบวนการจัดสถานศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม

จากการศึกษาพบว่ากระบวนการจัดสถานศึกษาสุขภาพ โดยมีแรงจูงใจจากอิทธิพลเชิงเศรษฐกิจ บุคคลนัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ เช่น พ่อแม่ พี่สาว การเคยมีภาพประทับใจในสัญลักษณ์ของวิชาชีพ เช่น เครื่องแบบ หรือเกิดจากการลดระดับความต้องการของตัวเองจากความผิดหวังในการเข้าวิชาชีพแพทย์ ส่วนในระยที่ 2 คือ ระยะเวลาว่างกระบวนการจัดสถานศึกษาสุขภาพ ซึ่งประกอบด้วยการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. กระบวนการเริ่มพัฒนาอัตตะของความเป็นพยาบาลได้แก่ กระบวนการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมใหม่ ที่มีสาระสำคัญต่อกระบวนการจัดสถานศึกษา เช่น กฎระเบียบ กระบวนการรับสมัครใหม่การเรียนรู้องค์ความรู้และการกระทำเชิงสัญลักษณ์ของนักศึกษาพยาบาล เป็นต้น

2. กระบวนการฝึกหัดบทบาทพยาบาล เพื่อพัฒนาสู่บทบาทของพยาบาล เช่น การฝึกจิตวิทยา การปฏิบัติกับผู้ป่วย

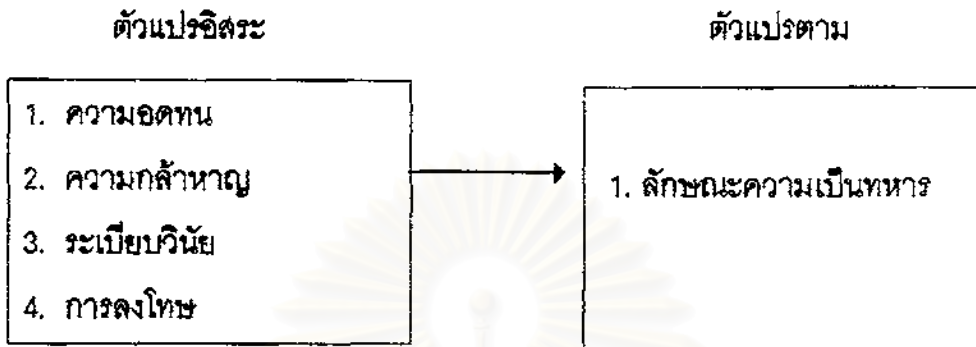
3. กระบวนการนิยามตัวเองในฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของวิชาชีพ ซึ่งมี ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ความมั่นใจ ภาคภูมิใจในความเป็นพยาบาลของตน รวมทั้งตระหนักได้ว่าตนเป็นผู้รับผิดชอบต่อวิชาชีพ และหน้าที่อย่างไร

และระยะสุดท้ายระยะเข้าสู่วิชาชีพพยาบาล เมื่อผ่านกระบวนการชัดเจนแล้วพวกเขาจะถูกคาดหวังว่าได้ก้าวข้ามสู่สถานภาพใหม่ เป็นผู้มีความรู้ทางการอาชีพมีความรู้ระดับสูงมีทักษะที่มาจากการฝึกฝน ตลอดจนมีความเข้มแข็งในบทบาทและมีความยึดมั่นผูกพันต่อวิชาชีพ

ศักดิ์ชัย นาคเอี่ยม (2537) ได้ศึกษาเรื่องความสนใจด้านการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพของพลทหารเกณฑ์กองประจำการ สังกัดกองพลทหารราบที่ 9 จังหวัดกาญจนบุรี โดยนำเสนอข้อมูล 3 ตอนคือ ด้านข้อมูลส่วนตัว เช่น เหล่าที่ทหารเกณฑ์ สังกัด, ภูมิฐานะส่วนใหญ่, พื้นฐานการศึกษาของทหารกองประจำการส่วนใหญ่ ศาสนาที่นับถือ, สถานภาพการสมรส, อาชีพเดิม, รายได้และค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยความสามารถหรือความถนัดพิเศษด้านอาชีพส่วนใหญ่และอาชีพที่คิดว่าจะทำหลังปลดประจำการ ข้อมูลตอนที่ 2 คือ ด้านความสนใจการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพและข้อมูลสุดท้ายได้แก่ ด้านความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มีต่อการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ

สินีนาด สวัสดิบุตร (2525) ได้ศึกษาการสร้างแบบสำรวจบุคลิกภาพทางทหารและตำรวจ โดยอ้างถึงลักษณะบุคลิกภาพของทหารที่รวบรวมได้จาก กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการไว้ เช่น ต้องมีขนาดของอวัยวะร่างกาย ตลอดจนลักษณะท่าทางที่เหมาะสม บึกบึน ผ่านการตรวจร่างกายของแพทย์ทหาร อยู่ในระเบียบวินัย เข้มแข็ง กล้าหาญ ซื่อสัตย์สุจริต รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความรู้สึกผิดชอบ จิตใจปกติไม่ทวนหันหลังแค้น มีความอดทนต่อความกดดันทางจิตใจ มีความสามารถในการกีฬาประเภทออกกำลังกายพอสมควร ไม่มีข้อบกพร่องทางร่างกาย ซึ่งเป็นอุปสรรคในการฝึกวิชาทหาร เป็นต้น

กรอบที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ คือ

1. ความอดทน
2. ความกล้าหาญ
3. ความมีระเบียบวินัย
4. การลงโทษ

ตัวแปรตาม คือ

1. ลักษณะความเป็นทหาร

1.7 สมมติฐาน

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎี รวมทั้งเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้องจึงสามารถตั้งสมมติฐานว่า

1. การเรียนรู้วัฒนธรรมด้านความอดทนมีผลทำให้บุคคลมีลักษณะของความเป็นทหาร
2. การเรียนรู้วัฒนธรรมด้านความกล้าหาญมีผลทำให้บุคคลมีลักษณะของความเป็นทหาร

3. การเรียนรู้วัฒนธรรมด้านความมีระเบียบวินัยมีผลทำให้บุคคลมีลักษณะของความเป็นทหาร
4. การเรียนรู้วัฒนธรรมจากการได้รับโทษมีผลทำให้บุคคลมีลักษณะของความ เป็นทหาร

1.8 นิยามศัพท์

1. ทหารกองประจำการ (ทหารเกณฑ์) หมายถึง ผู้ซึ่งขึ้นทะเบียนกองประจำการ และได้เข้ารับราชการในกองประจำการจนกว่าจะได้ปลด
2. ทหารใหม่ หมายถึง ทหารเกณฑ์ในระยะเข้ามา 8 สัปดาห์แรก
3. ทหารเกณฑ์ผลัด 1 หมายถึง ผู้ซึ่งขึ้นทะเบียนกองประจำการ และได้เข้ารับราชการในกองประจำการตามจำนวนที่หน่วยฝึกต้องการในช่วงเดือน พฤษภาคม
4. ทหารเกณฑ์ ผลัด 2 หมายถึง ผู้ซึ่งขึ้นทะเบียนกองประจำการ และได้เข้ารับราชการในกองประจำการตามจำนวนที่ผู้ฝึกต้องการในช่วงเดือนพฤศจิกายน
5. การเรียนรู้วัฒนธรรมทางทหาร หมายถึง การเรียนรู้ระเบียบ แบบแผน ธรรมเนียม กฎเกณฑ์ข้อบังคับ และชีวิตประจำวันของการเป็นทหารเกณฑ์
6. ความอดทน หมายถึง ความอดทนต่อความหิว ความเหนื่อย ความง่วง และความลำบาก
7. ความกล้าหาญ หมายถึง ความกล้าในการแสดงออก และความไม่กลัวต่ออันตรายใด ๆ
8. ระเบียบวินัย หมายถึง การใช้ชีวิตในสังคมทหารภายใต้ระเบียบ กฎเกณฑ์ คำแนะนำ และคำสั่งของผู้บังคับบัญชาที่จะต้องปฏิบัติตามในทุก ๆ เรื่อง เช่น เรื่องการแต่งกาย การปฏิบัติตนตามสถานภาพและบทบาทที่ถูกต้อง

9. การลงโทษทางทหาร หมายถึง คำสั่งที่ให้ทหารปฏิบัติตามเมื่อกระทำผิด ซึ่งได้แก่ การวิ่ง การยัดพื้น (ดันพื้น) การถูกนั่ง รวมทั้งทัณฑ์ ซึ่งได้แก่ ภาคทัณฑ์ ทัณฑ์กรรม กัก รั้ง และจำขัง

10. การฝึก หมายถึง การอบรมและฝึกฝนให้ทหารเกณฑ์ได้ทราบและปฏิบัติในเรื่อง

- การฝึกแถว
- การใช้อาวุธ
- การติดต่อสื่อสาร
- การปฐมพยาบาล
- การอ่านแผนที่และการใช้เข็มทิศ
- การอบรม คุณลักษณะของทหาร
- การอบรมมารยาท และวินัยของทหาร
- การอบรมหน้าที่ของทหาร เป็นต้น

11. ลักษณะความเป็นทหาร หมายถึง การมีบุคลิกลักษณะ ความคิด ความเชื่อ แบบทหาร รวมทั้งประพฤติอยู่ในธรรมเนียมและกฎข้อบังคับขององค์การทหาร

12. ผู้ฝึกทหารใหม่ หมายถึง ผู้ทำการควบคุม วางแผนการฝึก และดูแลทหารเกณฑ์ให้สามารถปฏิบัติตามนโยบายการฝึก ประกอบด้วยผู้ฝึกทหารใหม่ 1 นาย และผู้ช่วยผู้ฝึกทหารใหม่ 2 นาย โดยส่วนใหญ่จะจบจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และมียศทางทหารตั้งแต่ร้อยโทถึงร้อยเอกโดยประมาณ

13. ครูฝึกทหารใหม่ หมายถึง ผู้ทำการสอน อบรม และถ่ายทอดลักษณะความเป็นทหารให้แก่ทหารเกณฑ์ตามนโยบายของผู้ฝึกทหารใหม่ โดยส่วนใหญ่จะจบจากโรงเรียนนายสิบ มียศทางทหารตั้งแต่สิบตรีถึงจำสิบเอกโดยประมาณ

1.9 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการขัดเกลาพฤติกรรมแก่บุคคลที่ถูกคัดเลือกเป็นทหารเกณฑ์ โดยศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของทหารเหล่านี้ ก่อนและระหว่างเข้าเป็นทหารเกณฑ์ โดยศึกษาเกี่ยวกับภูมิหลัง การประกอบอาชีพเดิม โดยเน้นชีวิตในระหว่างเป็นทหารเกณฑ์ว่ามีการดำเนินชีวิตอย่างไร และได้รับการขัดเกลาด้วยทอด้ลักษณะความเป็นทหาร ซึ่งมีชีวิตที่แตกต่างจากเดิมอย่างไร รวมทั้งมีปัญหาที่เกิดขึ้นภายในกระบวนการขัดเกลา นั้นอย่างไรบ้าง โดยได้ทำการศึกษาจากผู้เกี่ยวข้องในการเรียนรู้วัฒนธรรมของทหารเกณฑ์ ทั้งหมดประมาณ 100 กว่าคน ใช้เวลาศึกษาตั้งแต่วันที่ 18 ธันวาคม 2539 - 9 มกราคม 2541 (ลงสนามวิจัยเพื่อสังเกตแบบมีส่วนร่วมตั้งแต่วันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2540 - 31 ตุลาคม 2540)

วิธีเก็บและรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ทั้งบทความ และเอกสารจากการวิจัยของผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ สถานที่ค้นคว้า คือ ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์และหอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดโรงเรียนเสนาธิการทหาร ห้องสมุดวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรและสภาวิจัยแห่งชาติ

2. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยสนามเป็นการวิจัยทางมานุษยวิทยา โดยใช้เทคนิควิจัยดังต่อไปนี้

- 2.1 ข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยขอความร่วมมือจากหน่วยที่เกี่ยวข้องในการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในขอบเขตที่ได้รับอนุญาตทางราชการ

- 2.2 การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดและเฉพาะบางอย่าง

- 2.3 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อความละเอียดและลึกซึ้งในหัวข้อที่ต้องการศึกษา

- 2.4 การสัมภาษณ์แบบทางการและไม่เป็นทางการ